

DAVA ZAMANAŞIMI SÜRELERİNİN BAŞLAMASI

*Doç. Dr. Berrin AKBULUT**

GİRİŞ

Ceza Kanunumuzun 66. maddesinde dava zamanaşımı süreleri düzenlenmiştir. Bu süreler geçtiğinde işlenen suçla ilgili davaya devam edilme imkanı ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla sürelerin ne zaman işlemeye başlayacağı önem taşımaktadır. Başladıktan sonra kanunda belirtilen sürelerin geçmesiyle dava zamanaşımına uğramakta, dolayısıyla da bir mahkumiyet söz konusu olmamaktadır. Konunun önemi nedeniyle Ceza Kanunumuz da aynı maddenin 6. fıkrasında, dava zamanaşımı sürelerinin ne zaman işlemeye başlayacağına ilişkin belirleme yapmıştır.

Dava zamanaşımı sürelerinin başlamasıyla ilgili olarak getirilen hükümde bazı suç türleri ve özellik arzeden bazı müesseseler göz önünde bulundurulmuştur. Bunlar tamamlanmış suçlar, teşebbüs halinde kalmış suçlar, kesintisiz suçlar ve zincirleme suçlardır. Ayrıca sürenin işlemesiyle ilgili olarak yapılan diğer bir belirleme de mağdur çocuklara ilişkindir. Belirtilenlerden de anlaşıldığı gibi düzenleme, tüm suç türlerine, ihlal ediliş biçimlerine yer vermemiştir. Yer verilenler açısından da doktrin ve uygulamada sorunlar bulunmaktadır. Bunun dışında sürelerin başlamasına ilişkin doktrinde belirlemeler bulunmakla beraber başladığı anın tam olarak neyi ifade ettiği açıklanmamaktadır. Örneğin hareketin yapıldığı zamanın neyi karşıladığı belirtilmemektedir. Bu çalışmada kanunda yer verilen veya verilmeyen tüm suç türleri ve ihlal ediliş biçimleri göz önüne alınarak dava zamanaşımı sürelerinin işlemeye başlayacağı an tespit edilecek, mağdur çocuklara ilişkin düzenlemenin neyi ifade ettiği açıklanacak, dava zamanaşımı süresini kesen ve durduran nedenler incelenecek, ancak öncesinde dava zamanaşımına ilişkin açıklamalar yapılacaktır.

I. DAVA ZAMANAŞIMI

Suçun işlendiği tarihten itibaren kanunda belirtilen sürelerin geçmesiyle dava açılmasına veya davaya devam edilmesini engelleyen müesseseye dava zamanaşımı adı verilmektedir.

* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Bu çalışma, Yaşar Üniversitesi'nde düzenlenen "8. Yılında Yeni Ceza Adalet Sempozyumu"nda sunulan tebliğin gözden geçirilerek hazırlanmış halidir.

Dava zamanaşımı¹, Türk Ceza Kanununun Genel Hükümler Başlığını taşıyan Birinci Kitabının Yaptırımlar isimli Üçüncü Kısımının Dava ve Cezanın Düşürülmesini düzenleyen Dördüncü Bölümünün 66. ve 67. maddelerinde düzenlenmiştir². 66. maddede kanunda başka türlü yazılmış haller dışında öngörülen ceza miktarlarının geçmesiyle kamu davasının düşeceği ifade edilmektedir. Yine CMK'nın 223. maddesinin 8. fıkrasında, Türk Ceza Kanununda öngörülen düşme sebeplerinin varlığı halinde davanın düşmesine karar verileceği belirtilmektedir. Bu düzenlemelerde geçen davanın düşmesi ifadeleri nedeniyle, doktrinde 66. maddede belirtilen dava zamanaşımı sürelerinin geçmesiyle davaya devam edilmeyeceği ve düşme kararının verileceği kabul edilmektedir. Ancak davanın açılmasından önceki dönemde 66. maddede belirtilen süreler geçmişse soruşturma yapılıp yapılmayacağı, soruşturma sonunda iddianame düzenlenip düzenlenmeyeceği doktrinde tartışmalıdır. Bazı yazarlar, kanunlardaki düzenlemeler nedeniyle zamanaşımı dolsa bile iddianame düzenlenmesinden vazgeçilemeyeceğini, kamu davasının açılmasının ve mahkemenin düşme kararı vermesinin gerektiğini ifade etmektedirler³. Bazı yazarlar ise, dava zamanaşımı süresinin dolması halinde davanın açılmayacağını, bu yazarlardan bazıları ise gerekirse soruşturmanın da yapılamayacağını belirtmektedirler⁴. Her şeyden önce soruşturma yapılmadan suçla ilgili değerlendirmede bulunulmasının doğru olmadığını, soruşturmanın yapılması gerektiğini ifade etmek istiyoruz. Ancak

¹ Doktrinde dava zamanaşımı kavramı yerine farklı belirlemeler de yapılmaktadır. Bunlar için bkz.: Artuk, Mehmet Emin-Alşahin, Mehmet Emin, "Objektif Cezalandırılabilme Şartı ve Zamanaşımı", Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Yıl 2013, C. 19, S.2, s. 31, 32.

² Zamanaşımının Türk hukukundaki tarihi gelişimi için bkz.: Gökçen, Ahmet, "Türk Ceza Hukukunda Zamanaşımı", s. 3, www.akader.info/KHUKA/2004_mart/2.htm (E.T. 9 Kasım 2009).

³ Özgenç, İzzet, Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 9. Bası, Ankara 2013, s. 834; Koca, Mahmut-Üzülmez, İlhan, Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Ankara 2013, s. 672.

⁴ Özbek, Veli Özer-Kanbur, M. Nihat-Doğan, Koray-Bacaksız, Pınar-Tepe, İlker, Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Güncellenmiş ve Geliştirilmiş 4. Baskı, Ankara 2013, s. 728; Soyaslan, Doğan, Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Güncelleştirilmiş 5. Baskı, Ankara 2012, s. 608; Toroslu, Nevzat, Ceza Hukuku, Genel Kısım, Ankara 2014, s. 463; Artuk, Mehmet Emin-Gökçen, Ahmet-Yenidünya, A. Caner, Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Yeniden Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, Ankara 2013, s. 923; Artuk-Alşahin, s. 32; Öztürk, Bahri-Erdem, Mustafa Ruhhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, Ankara 2012, s. 497; Demirbaş, Timur, Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Güncellenmiş 9. Bası, Ankara 2013, s. 713; Gökçen, s. 6; Centel, Nur-Zafer, Hamide-Çakmut, Özlem, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 7. Bası, İstanbul 2011, s. 753; Zafer, Hamide, Ceza Hukuku, Genel Hükümler, TCK m. 1-75, Ders Kitabı, 3. Bası, İstanbul 2013, s. 563; Önder, Ayhan, Ceza Hukuku, Genel Hükümler (C. II-III), İstanbul 1992, s. 777; Taner, Fahri Gökçen, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Ankara 2008, s. 121; Taşdemir, Kubilay, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Ankara 2011, s. 341; Günay, Erhan, Uygulamalı-Örnekli Dava ve Ceza Zamanaşımı, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara 2008, s. 17; Aktaş, Yusuf, Ceza Davalarında Yasa Yolları, Zamanaşımı ve Süreler, İstanbul 1979, s. 32.

dava zamanaşımı dolmuşsa Cumhuriyet savcısının kovuşturmayaya yer olmadığına ilişkin kararı vermesi gerektiğini, mutlaka dava açmasının gerekmediğini düşünüyoruz. Her ne kadar TCK'nın 66. madde düzenlemesi kamu davasının düşmesi ifadesini kullanmakla birlikte, TCK'nın 72. maddesi şüpheli veya sanığın dava zamanaşımından vazgeçemeyeceğini düzenleyerek soruşturma aşamasında da dava zamanaşımının göz önüne alınacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla dava açılmışsa ve dava zamanaşımı dolmuşsa mahkemenin CMK'nın 223/8. maddesi gereğince düşme kararı vermesi gerektiğini, soruşturma aşamasında ise dava zaman aşımı dolmuşsa Cumhuriyet savcısının iddianame düzenlememesi gerektiği görüşünü benimsiyoruz⁵.

Dava zamanaşımının dolması durumunda kovuşturma aşamasında düşme kararının verilmesi gerekmele birlikte, derhal beraat kararı verilecek hallerde düşme kararına değil beraat kararına hükmedilmelidir. Zira CMK'nın 223/9. maddesi, bu durumda düşme kararının değil beraat kararının verilmesi gerektiğini açıkça hükme bağlamaktadır⁶.

Dava zamanaşımı muhakemenin her aşamasında göz önüne alınır. İlgililer tarafından ileri sürülmesine gerek yoktur. Soruşturma ve kovuşturma makamları tarafından re'sen uygulanır (TCK m.72/1). Kanun yolu aşamasında da dava zamanaşımı göz önüne alınır ve Yargıtay tarafından düşme kararı verilir (CMUK m. 322/1, CMK 303/1-a)⁷. Şüpheli veya sanığın zamanaşımına uğramış suçla ilgili olarak muhakemeye devam edilmesini istemelerinin herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Dava zaman aşımından şüpheli veya sanığın vazgeçmesi söz konusu değildir (CMK m. 72/2)⁸. Dolayısıyla gaip kişilerle ilgili olarak da dava zamanaşımı hükümlerinin uygulanması söz konusudur⁹.

⁵ Doktrinde bazı yazarlar ayrıca gerekçe olarak dava zamanaşımının kovuşturma şartı olduğunu dolayısıyla CMK'nın 171/1. maddesi gereğince kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmesi gerektiğini belirttikleri gibi şüphelinin ölmesi halinde kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verildiğine göre dava zamanaşımının dolması durumunda da bu kararın söz konusu olması gerektiğini ifade etmektedirler: Artuk-Alşahin, s. 32, 33.

⁶ 765 sayılı Mülga Ceza Kanunu döneminde bazı yazarlar tarafından zamanaşımının dolması durumunda yukarıdaki gibi ayırım yapmaksızın her durumda beraat kararının verilmesi gerektiğini belirtmekteydiler: İçel, Kayıhan-Sokullu Akıncı, Fusun-Özgenç, İzzet-Sözüer, Adem, Mahmutoğlu, Fatih S.-Ünver, Yener, İçel Yaptırım Teorisi, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş İkinci Bası, İstanbul 2002, s. 339. Bazı yazarlar ise dava zamanaşımının süresinin dolması halinde davanın ortadan kaldırılması kararının verileceğini, bu kararın sanığın daha lehine olduğunu belirtmektedirler. Davayı ortadan kaldırma kararının verilebileceği hallerde beraat, düşme gibi kararların verilemeyeceğini ifade etmektedirler: Günay, s. 18.

⁷ 13. Ceza Dairesi, 05.06.2012, E. 2011/34143, K. 2012/13176, 5. Ceza Dairesi, 15.03.2012, E. 2008/3246, K. 2012/2123, UYAP Mevzuat Programı (E.T. 22.11.2013).

⁸ Doktrinde masum olan sanığa dava zamanaşımından vazgeçme imkanının tanınması gerektiği ifade edilmektedir. Bkz.: Demirbaş, s. 728, 729; Taner, s. 123.

⁹ İçel-Sokullu Akıncı-Özgenç-Sözüer-Mahmutoğlu-Ünver, s. 339; Koca-Üzülmez, s. 659.

Dava zamanaşımı sürelerinin dolması durumunda dava açılmadığından veya davaya devam edilmeyip düşme kararı verildiğinden ceza verilmesi söz konusu olmamaktadır. Dolayısıyla erteleme, seçenek yaptırımlara çevirme müesseselerinin uygulanması mümkün olmayacaktır. Sadece ceza mahkumiyetinin verilmesi değil, mahkumiyet niteliği taşıyan (suçu işlediğini sabit gören) diğer kararların verilmesi de söz konusu değildir. Bu çerçevede ceza verilmesine yer olmadığı kararına hükmedilmesi mümkün olmayacaktır. Dava zamanaşımı sürelerinin geçmesi halinde kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve önödeme yoluna da başvurulamaz¹⁰.

Zamanaşımı nedeniyle verilen düşme kararının uyuşmazlığın esasını çözen bir karar olmadığı için, non bis in idem etkisine sahip olmadığı kabul edilmektedir. Sonradan ortaya çıkan delillerle suçun vasıflandırması değişmişse ve bu suç daha uzun zamanaşımına tabi ise düşme kararının varlığına rağmen yeniden yargılamaya yapılabileceği belirtilmektedir¹¹.

Dava zamanaşımı sürelerinin dolması halinde düşme kararı verildiğinden, dolayısıyla da ceza mahkumiyeti kararı bulunmadığından daha önce mahkum olmama şartını arayan bazı müesseselerin uygulanmasına engel teşkil etmez. Dava zamanaşımı sürelerinin dolması nedeniyle verilen düşme kararları ertelemeye engel teşkil etmeyecek (TCK m.51/1-a), tekerrür hükümlerinin uygulanması sonucunu doğurmayacak (TCK m. 58/1)), kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararının verilmesine engel oluşturmayacak (CMK 171/3-a), hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilecektir (CMK m. 231/6-a).

Belirtilen müesseselerin uygulanmasını engellemeyecekse de, cezanın bireyselleştirilmesinde göz önüne alınabilecektir. Çünkü dava zamanaşımı süreleri geçmesine rağmen fiil haksızlık teşkil etmeye, suç olma özelliğini korumaya devam etmektedir¹². Yine zamanaşımına uğramış bir fiil iştirak noktasında göz önüne alınabilir. Zamanaşımı konusunda da failin hatası önemsizdir¹³.

¹⁰ Yargıtay da dava zamanaşımı sürelerinin geçmesi halinde önödemeye göre kişinin daha lehine olduğu gerekçesiyle düşme kararının öncelikle uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Bkz.: Öztürk-Erdem, s. 497, dip not 1746. Aynı yönde Centel, Nur-Zafer, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10. Bası, İstanbul 2013, s. 467, 468.

¹¹ Öztürk-Erdem, s. 498. Davanın esasını halleden karar olduğuna ilişkin olarak bkz.: Koca-Üzülmez, s. 672.

¹² Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 833, 834; Bock, Dennis, "Die strafrechtliche Verfolgungsverjährung", online.beck.de/?ypath=bibdata/zeits/jus/2006/cont/jus.2006.12.1.htm&pos=24&hlwords=DENN%26%23304%3bS%3%90DENN%4%b0S%3%90BOCK%3%90+dennis%2cbock+%3%90+dennis+%3%90+bock+%3%90+dennisbock+#xhlhit, s. 13 (E.T.14.07.2014). Cezanın bireyselleştirilmesi, failin göz önünde bulundurularak cezayla ilgili yapılan belirlemeleri ifade etmektedir. Kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi, hapis cezasının ertelenmesi, adli para cezasının hapis cezasıyla seçimli olarak öngörüldüğü hallerde seçimin yapılması, takdiri indirim nedenleri, cezadan mahsup gibi işlemler cezanın

II. DAVA ZAMAN AŞIMI SÜRELERİNİN UYGULANMAYACAĞI SUÇLAR

Dava zamanaşımı Ceza Kanunumuzun genel hükümler ismini taşıyan Birinci Kitapta düzenlendiği için aksi belirtilmediği müddetçe tüm suçlar için uygulanacaktır. Ancak dava zaman aşımının uygulanmayacağına ilişkin gerek genel hükümler gerekse özel hükümler kitabında istisnalar getirilmiştir.

İlk istisna dava zamanaşımının düzenlendiği 66. maddenin 7. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu fıkra, “Bu Kanunun İkinci Kitabının Dördüncü Kısımında yazılı ağırlaştırılmış müebbet veya müebbet veya on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçların yurt dışında işlenmesi hâlinde dava zamanaşımı uygulanmaz.” hükmünü ihtiva etmektedir. Dolayısıyla millete ve devlete karşı suçlardan ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis veya on yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçların yurt dışında işlenmesi halinde dava zaman aşımı uygulanmayacaktır. Söz konusu suçların ülkede işlenmeleri halinde herhangi sınırlama söz konusu değildir. Zamanaşımı kuralları uygulanacaktır. Yurt dışı-ülke ayrımının yapılması nedeni, yurt dışında işlenen suçların ülke içinde süresi içinde dava açmak ve cezalandırmadaki güçlük olarak ifade edilmektedir¹⁴. Ancak doktrinde bu düzenlemeye eleştiriler yöneltilmektedir. Bu görüşlerden birine göre, ülke içi-ülke dışı ayrımının açıklanmasının mümkün olmadığı, kanun koyucunun ayırım gözetmemesi gerektiği ifade edilmektedir¹⁵. Diğerine göre ise, devletin güvenliğine karşı suçlar yanında zimmet, rüşvet gibi suçların da zamanaşımına uğramayacağına belirtilmesi kanunun özgürlükçü ve bireyi esas alan düzenlemesine aykırı nitelik taşımaktadır. Aynı zamanda insan öldürme, yaralama, cinsel saldırı gibi suçlar zamanaşımına tabi iken devlete ve millete karşı suçların zamanaşımına uğramaması otoriter zihniyetin ürünüdür¹⁶.

Ceza Kanunumuzdaki diğer bir istisna uluslararası suçlarda kabul edilmiştir. Soykırım (TCK m. 76/4) ve insanlığa karşı suçlarda (TCK m. 77/4) zamanaşımı, dolayısıyla da zamanaşımı içerisinde yer alan dava zamanaşımı kuralları uygulanmayacaktır. Aynı şekilde bu suçları işlemek için örgüt kuran veya yöneten veya üye olanlar ayrıca cezalandırıldığından 78. madde açısından da dava zamanaşımı kuralları uygulanmayacağı ifade edilmiştir (TCK m. 78/3).

bireyselleştirilmesi kapsamında ifade edilecek hususlardır. Cezanın bireyselleştirilmesinde failin geçmişi, kişiliği, sosyal ilişkileri, ekonomik durumu gibi hususlar göz önünde bulundurulur.

¹³ Bock, s. 13.

¹⁴ Dönmezer, Sulhi-Erman, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım (C. III), Yeneden Gözden Geçirilmiş 12. Bası, İstanbul 1997, s. 253. Bazı yazarlar ise, yurt dışında devlete karşı suçların mutlaka takip edileceği anlamına geldiğini ifade etmektedirler: Soyaslan, s. 610.

¹⁵ Erem, Faruk-Danışman, Ahmet-Artuk, Mehmet Emin, Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Tümüyle Gözden Geçirilmiş 14. Baskı, Ankara 1997, s. 1003.

¹⁶ Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, Genel Hükümler, s. 730. Benzer eleştiri için bkz.: Taner, s. 57; Koca-Üzülmez, s. 663.

Diğer istisna ise 11.04.2013 tarihli 6459 sayılı Kanunla TCK'nın 94. maddenin 6. fıkrasına ilave edilmiştir. Bu fıkra göre işkence suçunda dava zamanlaşımı kuralları uygulanmayacaktır.

Türk Ceza Kanunu dışında zamanlaşımının uygulanmayacağına ilişkin diğer bir istisna Askeri Ceza Kanununun 49/1-A maddesinde düzenlenmişti. Ancak bu hüküm Anayasa Mahkemesinin 28/3/2013 tarih ve E. 2012/143 K. 2013/48 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir¹⁷.

III. DAVA ZAMANAŞIMI SÜRELERİ VE BELİRLENMESİ

Dava zamanlaşımı süreleri 66. maddenin 1. fıkrasında 5 bent halinde düzenlenmiştir. Belirleme, suçların kanunda öngörülen ceza miktarlarına göre belirlenmiştir. Dava zamanlaşımı, cezalar için kabul edilmiş, güvenlik tedbirleri için kanunumuzda bir düzenlemeye gidilmemiştir. Yani dava zamanlaşımı süresi dolmuşsa güvenlik tedbirlerine hükmedilip hükmedilemeyeceğine ilişkin bir belirlemeye gidilmemiştir¹⁸. Belirleme yapılmadığına göre etkisinin olmadığı söylenemez. Çünkü bazı güvenlik tedbirleri mahkumiyete bağlı olarak hükmedilmektedir. Belli haklardan yoksun bırakılma tedbiri (TCK m. 53), kısa süreli hapis cezasının seçenek tedbirlere çevrilmesi (TCK m. 50) ve tekerrür (TCK m. 58) bu niteliktedir¹⁹. Mahkumiyetin olmadığı durumlarda güvenlik tedbirlerine de karar verilemeyecektir. Diğer bazı güvenlik tedbirleri noktasında da mahkumiyet kararı gerekmemekle birlikte hakkında güvenlik tedbiri uygulanacak kişinin suçu işlediğinin tespit edilmiş olması gerekir. Dava zamanlaşımının dolması durumunda ise bu tespit yapılamayacaktır²⁰. Ceza ilişkisini düşüren nedenlerde-

¹⁷ Yoklama kaçağı, bakaya, saklı ve firar suçlarında zamanlaşımı bulunmadığı bu bentte ifade edilmekteydi. Askeri Ceza Kanunundaki bu istisna TCK'nın 5. maddesi hükmüne rağmen uygulanmaya devam etmekteydi. Zira 31.03.2005 tarih 5329 sayılı Kanunla TCK'nın 5. maddesi hükmünün 49/A maddesi açısından uygulanması kabul edilmemiştir (Ek 8. Madde). TCK'nın 5. maddesi hükmü 1 Ocak 2009 tarihinde tüm özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında uygulanmaya başlanmış, ancak 01.03.2008 tarihinde 5739 sayılı Kanunla Bu Kanunda ve diğer ilgili kanunlarda gerekli değişiklikler yapılmaya kadar, 26.09.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun Birinci Kitabında yer alan düzenlemeler bakımından bu Kanunun ek 8. maddesinin uygulanmasına devam edileceği ifade edilmiştir (Ek Madde 10). Dolayısıyla bu düzenleme nedeniyle zamanlaşımına istisna tanıyan 49/1-a maddesi yürürlükte bulunmaktaydı.

¹⁸ Ancak Alman Ceza Kanununda güvenlik tedbirlerine hükmedilemeyeceğine ilişkin belirleme m. 78'de yapılmıştır.

¹⁹ Güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına ilişkin olarak bkz.: Akbulut, Berrin, Türk Ceza Kanunu ile Kabahatler Kanununun Genel Hükümlerinin Yaptırım Hükümleri Dışında Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Ankara 2010, s. 467.

²⁰ Ancak öncüllü suçlarda (örneğin TCK m. 282), sonraki fiilin icrasından sonra önceki suçun (öncül suçun) dava zamanlaşımının dolması halinde, mahkemenin düşme kararı vermekle birlikte öncül suçun işlendiğini sabit gördüğünü açıklayabileceği ifade edilmektedir. Özgenç, İz-zet, Suç Örgütleri, Ankara 2011, s. 73.

ki hükümlerden yola çıkmak suretiyle belirleme yapılabileceğinin söylenmesi de doğru olmayacaktır. Kaldı ki bazı müesseselerde²¹ belirleme yapan kanun koyucunun zamanasımında unuttuğunu söylemek ve diğer hükümlerden yola çıkarak tespite gitmek mümkün değildir. Dolayısıyla konu zamanasımıyla ilgili olduğundan, dava zamanasımı müessesesinden yola çıkılarak çözüme gidilmesi gerektiğini ifade etmek istiyoruz. Dava zamanasımı gerçekleştiğinde dava açılması ve davaya devam edilmesi imkanı ortadan kalktığından failin suçu işlediği tespitinin yapılması (mahkumiyet kararının gerekmediği hallerde de) ve güvenlik tedbirine karar verilmesi imkanı ortadan kalkacaktır. Dolayısıyla da dava zamanasımı süresi dolduğunda gerek hak yoksunluğuna gerek akıl hastalarına ilişkin tedbirlere ve gerekse diğerlerine karar vermek mümkün olmayacaktır²². Bu belirlemelerden sonra güvenlik tedbirlerine ilişkin olarak kanunumuzda düzenlemeye gidilmemesinin bir eksiklik oluşturmadığını ifade etmek istiyoruz. Nitekim dava zamanasımı süreleri dolduğunda işlenen suç nedeniyle müsadereye karar verilemeyeceği Yargıtay tarafından kabul edilmektedir²³. Aksine kanun koyucu güvenlik tedbirine karar verileceğine ilişkin belirleme yapıyorsa (Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu m.13/2 gibi) bu tür düzenlemeler geçerli olacaktır²⁴. Bu belirlemelerden sonra dava zamanasımı süreleri dolduğunda suçla bağlantılı güvenlik tedbirine cezaya hükmedilmesinin yanı sıra veya bağımsız olarak hükmedilmesinin artık mümkün olmadığını ifade etmek istiyoruz²⁵.

²¹ Kanun koyucunun, dava ve cezanın düşürülmesi başlığını taşıyan Dördüncü Bölümde güvenlik tedbirlerine ilişkin belirlemeleri: 64. maddenin 1. fıkrasında, sanığın ölümü hâlinde kamu davasının düşürülmesine karar verilmesi gerektiğini, buna karşılık müsadereye tâbi eşya ve maddî menfaatler hakkında davaya devam olunarak bunların müsadereye hükümlenabileceğini hükme bağlamaktadır. Yine Ceza Kanunumuzun 75. maddesinde (5. fıkrâ) önödemenin müsadereye ilişkin hükümleri etkilemeyeceğini ifade ederek, önödeme yoluna başvurulsa bile müsadereye ilişkin hükümleri etkilemeyeceğini ifade ederek, önödeme yoluna başvurulsa bile müsadereye ilişkin hükümleri etkilemeyeceğini ifade etmiştir. Ancak 74. maddenin birinci fıkrasında "Genel af, özel af ve şikâyetten vazgeçme, müsadere olunan şeylerin veya ödenen adli para cezasının geri alınmasını gerektirmez." diyerek belirtilen nedenlerle davanın düşmesi halinde artık müsadere yoluna gidilemeyeceğini ifade etmiştir.

²² Müsadere ise suç teşkil eden fiillerle ilgili olarak eşya veya kazançlar hakkında uygulandığında, mahkumiyet gerekmemekle beraber fiilin haksızlık teşkil etmesi gerekmektedir. Suçun işlenmesi için tahsis edilen eşyanın müsadere edilmesi içinse icra hareketlerinin başlaması gerekir. Aksi durumda ise ancak eşya kamu güvenliği, kamu sağlığı veya genel ahlak açısından tehlike olması durumunda müsadereye karar verilecektir. Müsadere için bkz.: Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 757 vd.

²³ 1. CD, 02.11.2006, 3770/17598, Günay, s. 98.

²⁴ Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 13. maddesinin 2. fıkrasında, düşme kararının verilmesinin suç konusu eşya (kaçak eşya) ile ilgili müsadere kararının verilmesini engellemeyeceği ifade edilmektedir.

²⁵ Alman hukuku için bkz.: Sternberg Lieben, Detlev-Bosch, Nikolaus, in Schönke, Adolf-Schröder, Horst, Strafgesetzbuch, Kommentar, mitkommentiert von Lenckner, Theodor-Cramer, Peter-Stree, Walter, 28., neubearbeitete Auflage von Eser, Albin-Heine, Günter-Perron, Walter- Sternberg Lieben, Detlev-Eisele, Jörg-Bosch, Nikolaus-Hecker, Bernd-Kinzig, Jörg, unter Mitarbeit von Schittenhelm, Ulrike, München 2010, § 78, kn. 3, 6.

Ceza Kanunumuzun 66. maddesinin 1. fıkrasına göre, kanunda başka türlü yazılmış olmamak şartıyla;

- a) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda otuz yıl,
- b) Müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmibeş yıl,
- c) Yirmi yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmi yıl,
- d) Beş yıldan fazla ve yirmi yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlarda onbeş yıl,
- e) Beş yıldan fazla olmamak üzere hapis veya adlî para cezasını gerektiren suçlarda sekiz yıl geçmesiyle kamu davası düşecektir.

TCK'nın 66. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen zamanaşımı süreleri yetişkinler için geçmesi gereken sürelerdir. Zira aynı maddenin 2. fıkrasında, yukarıda geçen zamanaşımı sürelerinin çocuklar bakımından farklı uygulanacağı ifade edilmiştir. Buna göre, fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanlar hakkında, bu sürelerin yarısının; onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında ise, üçte ikisinin geçmesiyle kamu davası düşecektir. Kanun koyucu fiili işlediği esnada 12 yaşından küçük olan çocuklar hakkında kovuşturma yapılamayacağını düzenlediğinden (TCK m. 31/1) doğal olarak bu çocuklarla ilgili geçmesi gereken dava zamanaşımı sürelerine ilişkin bir belirlemeye gitmemiştir. Ancak 12 yaşını doldurmuş kişilerle ilgili olarak dava açılması söz konusu olduğundan kanun koyucu bu yaş sınırını dava zamanaşımı süreleri açısından baz kabul etmiştir. Ceza sorumluluğu olup olmadığı önemli olmaksızın 12 yaşını tamamlamış çocuklarla ilgili dava zamanaşımı kuralları uygulanacaktır. Eğer dava zamanaşımı süreleri dolmuşsa ceza sorumluluğu olmayan çocuk hakkında da güvenlik tedbirleri uygulanamayacaktır²⁶. Dava zaman aşımına ilişkin süreler, çocuğun içinde bulunduğu yaş grubuna göre 2. fıkra da belirtilen oranlar dahilinde indirilerek uygulanacaktır.

Çocuklar hakkında getirilen dava zamanaşımı süreleri yargılamayı süratlendirecektir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 40. maddesinin 2. fıkrasının iii bendi, “Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu gözönüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurulurken yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması” düzenlemesiyle taraf devletlere çocuklara ilişkin davaların gecikmeksizin sonuçlandırılması yükümlülüğü getirilmiştir. Keza Küçükler Bakımından Adaletin Yürütümü Hakkında Birleşmiş Milletler

²⁶ Ancak doktrinde düzenlemenin ceza sorumluluğu olmayan çocuklara ilişkin olduğu belirtilmektedir: Taner, s. 63.

Asgari Standart Kurallarının (Pekin Kurallarının) 20.1 numaralı belirlemede, çocuklara ilişkin her bir vakanın gereksiz herhangi bir gecikmeye yol açmaksızın süratle ele alınacağı düzenlenmektedir. Dolayısıyla Ceza Kanunumuzda zamanaşımına ilişkin sürelerde çocuklar için yetişkinlerden ayrı belirleme yapılması, uluslararası düzenlemeler de göz önünde bulundurulduğunda çocuklara ilişkin muhakemenin hızlandırılması açısından yerinde bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak doktrinde getirilen bu düzenlemeye eleştiri yöneltilmektedir. Bu görüşe göre, dava zamanaşımı konusunda çocuklarla yetişkinler arasında fark yaratılması yersiz olup, çocukları büyüklerden farklı kılan hiçbir psikik toplumsal özellik, böyle bir ayrımı haklı kılmamaktadır. Yetişkinler için kanunda kabul edilen sürelerin uzunluğu çocuklarla büyükler arasında esasen olmadığı halde fark yaratılarak giderilemeyeceği belirtilmektedir. Bu düşünceye göre, hüküm çocukları korumamakta, çocuk suçluluğuna prim vermektedir²⁷. Bu görüşe yukarıda ifade ettiğimiz uluslararası düzenlemeler gereğince katılmadığımız gibi, bugün çocuklara yetişkinlerden ayrı davranılması gerektiğinin kabul edildiğini ifade etmek istiyoruz²⁸. Ceza hukuku yaptırımlarının çocukların suç işlemesini engellemediği ifade edilmektedir²⁹. Dolayısıyla zamanaşımı süresinin kısıltığı çocuk suçluluğunu arttırmayacaktır.

İddianame düzenlenmişse dava zamanaşımı süresi açısından iddianamede gösterilen suç önem taşımaktadır. Eğer suçun niteliği değişmişse bu suçun cezası dava zamanaşımı açısından göz önüne alınacaktır. Görevli mahkeme değişmişse bu kural uygulanacaktır. Ancak suçun hukuki niteliği değişmiş veya cezanın daha fazla verilmesini gerektiren nedenler ortaya çıkmış ve mahkemenin görev alanı değişmemişse bu suçtan dolayı dava zamanaşımı süresinin uygulanabilmesi için CMK m. 226 gereğince ek savunma imkanının verilmesi gerekir. Ek savunma hakkı kullanılmadan sanık başka hükümden veya cezanın daha fazla verilmesini gerektiren hükümden mahkum edilemeyeceğinden bu hüküm-

²⁷ Hafizoğulları, Zeki-Özen, Muharrem, Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Ankara 2011, s. 538. Başka bir görüş, düzenlemeyi uygun bulmakla birlikte suçu meslek edinen ve itiyadi suçlu olan çocuklar bakımından bu hükmün uygulanmamasının yerinde olacağını ifade etmektedirler: Taner, s. 64.

²⁸ Bu konuda bkz.: Akbulut, Berrin, "Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması", Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Yıl 2013, C. 19, S. 2, s. 543, 544.

²⁹ Bkz.: Heinz, Wolfgang, (Çev.: Mustafa Ruhan Erdem), "Çocuk ve Genç Suçluluğu-Ceza yasa Koyucusunun Harekete Geçmesini mi Bekliyor?", Çocuklar ve Suç-Ceza, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi, Ankara 2005, s. 274. Yapılan uzun süreli araştırmalarda cezanın ve ıslah evlerinin çocuğun ıslahını sağlamadığı, bilakis erken yaşta hürriyeti bağlayıcı ceza verilen çocukların diğer çocuklara oranla yetişkinken daha kolay suç işledikleri ve cezaevlerine girdikleri ve bunda da erken yaşta kapalı yerde kalmanın etken olduğu ortaya çıkmıştır. Bkz.: Tekin, Uğur, "Ceza Yargılamasında Avrupa'daki Yeni Uygulamalar", Çocuklar ve Suç-Ceza, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi, Ankara 2005, s. 491.

lere ilişkin dava zaman aşımı süreleri uygulanamayacaktır. İddianamede gösterilen suçtan ve hükümden dolayı dava zaman aşımı süreleri geçerli olacaktır³⁰.

Dava zaman aşımı sürelerinin belirlenmesinde suçun kanunda yer alan cezasının yukarı sınırı göz önünde bulundurulacak, seçimlik cezaları gerektiren suçlarda zaman aşımı bakımından hapis cezası esas alınacaktır (TCK m. 66/4). Bu düzenlemede dava zaman aşımı süresinin belirlenmesinde kanunda yazılı soyut cezaların esas alınacağı ifade edilmiştir. Yani Ceza Kanunumuzda soyut ceza sistemi³¹ kabul edilmiştir^{32,33}. Ancak sürenin alt sınırı değil, üst sınırı göz önüne alınacaktır. Getirilen düzenlemeye bakıldığında adli para cezaları için tek bir zaman aşımı süresi öngörüldüğünden, adli para cezasının miktarı önemli olmadığı gibi, alt ve üst sınırı da bir değer ifade etmemektedir. Hapis cezaları için ceza miktarı ve üst sınır önem taşımaktadır. Buna göre alt ve üst sınır arasında gösterilen cezalarda üst sınır, üst sınır gösterilmemişse TCK'nın m. 49/1'de

³⁰ Zafer, s. 566. Yazar ek savunma hakkı verilmeden iddianamede gösterilen suçun dava zaman aşımı süresi dolmuşsa düşme kararının verilmesi gerektiğini, ek savunma hakkının verilemeyeceğini ifade etmektedir: Zafer, s. 566.

³¹ Dava zaman aşımı sürelerinin belirlenmesinde üç sistem bulunmaktadır. Bunlar soyut sistem, somut sistem ve karma sistemdir. Soyut ceza sisteminde suçun karşılığında kanunda öngörülmuş cezanın üst sınırı esas alınmak suretiyle belirleme yapılması esastır. Çünkü henüz dava henüz kesin hükümle sonuçlanmadığından somut ceza belli değildir, dolayısıyla da soyut cezanın dava zaman aşımı sürelerinin belirlenmesinde göz önünde tutulması zorunludur. Soyut ceza sisteminde suçun daha fazla veya daha az ceza verilmesini gerektiren nitelikli halleri göz önüne alınmaz. Somut ceza sisteminde ise, somut olayda suçun daha fazla ceza verilmesini veya daha az ceza verilmesini gerektiren nitelikli haller dikkate alınmak suretiyle ne gibi ceza verilecekse bu ceza esas alınmak suretiyle dava zaman aşımı süreleri belirlenecektir. Hakim, kendisine tanınan imkanlar çerçevesinde somut cezayı saptamak zorundadır ve buna göre dava zaman aşımı süresini belirlemelidir. Ancak somut ceza sisteminin kendi içinde farklılıklar da alabilmektedir. Karma sistem ise, fiile ilişkin daha fazla veya daha az ceza verilmesini gerektiren nedenler dikkate alınmalı, ancak kişisel daha fazla ceza veya daha az ceza verilmesini gerektiren nedenler ise hesaba katılmamalıdır. Ayrıca kişiye bağlı takdir indirim yapılmasını gerektiren nedenler de zaman aşımı süresinin belirlenmesinde dikkate alınmayacaktır. Sistemler konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Dönmezer-Erman, s. 254, 255; İçel-Sokullu Akıncı-Özgenç-Sözüer-Mahmutoğlu-Ünver, s. 341-343; Erem-Danışman-Artuk, s. 996; Önder, s. 779, 780; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 928.

³² Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 835; Koca-Üzülmez, s. 665; Demirbaş, s. 715; Centel-Zafer-Çakmut, s. 745; Taner, s. 60; Zafer, s. 568. Doktrinde karma sistemin kabul edildiğini belirten yazarlar bulunduğu gibi (Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, Genel Hükümler, s. 733), somut ceza sisteminin benimsendiğini ifade eden yazarlar da söz konusudur (Soyaslan, s. 609).

³³ 765 sayılı Kanun döneminde 102. maddede yer alan "...cezasını müstelzim cürümler" ifadesi nedeniyle kanunumuzun soyut ceza sistemini mi yoksa somut ceza sistemini mi kabul ettiği tartışmalıydı. Bazı yazarlar soyut ceza sisteminin kabul edildiğini belirtirken (Önder, s. 781; İçel-Sokullu Akıncı-Özgenç-Sözüer-Mahmutoğlu-Ünver, s. 344), bazı yazarlar ise somut ceza sisteminin kabul edildiğini, ancak takdiri indirim nedenlerinin göz önüne alınmayacağını ifade etmekteydiler (Erem-Danışman-Artuk, s. 997; Dönmezer-Erman, s. 256). 5237 sayılı TCK dava zaman aşımı sürelerinin hesaplanmasında nelerin göz önüne alınacağını açıkça belirterek tüm bu tartışmalara son vermiştir.

gösterilen 20 yıllık ceza üst sınır olarak, maktu ceza ise bu ceza, hapis cezası ile adli para cezası seçimlik öngörülmüşse hapis cezası zamanaşımı süresinin belirlenmesinde göz önüne alınacaktır. Hapis cezası ile adli para cezasının birlikte öngörüldüğü hallerde de hapis cezasına göre dava zamanaşımı süresi belirlenecektir³⁴.

Dava zamanaşımı süresinin belirlenmesinde kural kanunda öngörülen suçun temel şeklinin cezası ise de, olayda daha fazla ceza verilmesini gerektiren nitelikli hal varsa bu da süre belirlenmesinde dikkate alınacaktır. Ceza kanununun 66. maddesinin 3. fıkrasında, “Dava zamanaşımı süresinin belirlenmesinde dosyadaki mevcut deliller itibarıyla suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâlleri de göz önünde bulundurulur” ibareleriyle bu durum açıkça ifade edilmiştir. Bu düzenlemeyle o suç için hükmedilmesi mümkün olan en yüksek ceza miktarı dava zamanaşımı süresinin belirlenmesinde esas alınmıştır³⁵. 3. fıkraya göre, suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hallerinin gerçekleştiğinin dosyada bulunan mevcut delillerden anlaşılması gerekmektedir. Suçun daha fazla ceza verilmesini gerektiren nitelikli haller, dosyadaki mevcut delillerden anlaşılmıyorsa dava zamanaşımı süresi suçun temel şeklindeki cezanın üst sınırına göre belirlenecektir.

Kanun koyucu daha fazla ceza verilmesini gerektiren nitelikli halleri belirtmişse de netice sebebiyle ağırlaşan suçlarla ilgili bir düzenleme yapmamıştır. Dava zamanaşımı süreleri belirlenirken netice sebebiyle ağırlaşan suçlardaki ceza miktarının da göz önüne alınması gerektiği kanaatindeyiz. Söz konusu suçlar nitelikli hal olmamakla birlikte cezanın daha fazla verilmesini gerektirdiği için ve netice sebebiyle ağırlaşan suçlarda temel cezadan ayrı olarak ceza belirlemesi yapıldığı için dava zamanaşımı sürelerinin belirlenmesinde dikkate alınmalıdır.

Daha fazla ceza verilmesini gerektiren nitelikli hal dışında cezanın tespitinde etkili olan diğer haller dava zamanaşımı süresinin belirlenmesinde dikkate alınmayacaktır. Teşebbüs nedeniyle cezada yapılacak indirimler, zincirleme suç nedeniyle uygulanacak artırım, yaş küçüklüğü, haksız tahrik hükümleri dava zamanaşımı süresinin belirlenmesinde göz önünde bulundurulmayacaktır³⁶. Bir başka ifadeyle cezanın belirlenmesinde dikkate alınan TCK'nın 61. maddesinin 5. fıkrasındaki sıralama, dava zamanaşımı süresinin belirlenmesinde uygulanmayacak-

³⁴ Öztürk-Erdem, s. 499; Günay, s. 21; Zafer, s. 568. Yargıtay 18.11.1936 gün ve 26/35 sayılı ve 7.5.1947 gün ve 3/15 sayılı iki içtihadı birleştirme kararında da hapis cezasının esas alınacağı kabul edilmiştir. 765 sayılı Kanun döneminde sorun ve tartışmalar için bkz.: Önder, s. 782, 783; Kunter, Nurullah, “İki Çeşit Cezayı Gerektiren Suçlarda Dava Zamanaşımı Süresinin Hesaplanması”, İÜHFİM, 1947, C. XIII, S. 2, s. 1224-1230.

³⁵ Centel-Zafer-Çakmut, s. 745; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 836.

³⁶ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 836; Koca-Üzülmez, s. 667.

tır³⁷. Ancak yaş küçüklüğünde cezada yapılacak indirim miktar veya oranları zamanaşımı süresinin hesaplanmasında göz önünde bulundurulmayacaksa da, dava zamanaşımının sözkonusu olması için geçmesi gereken süre bakımından yaş küçüklüğü 66. maddenin 2. fıkrası anlamında önem arz edecektir.

Yargılamada ortaya çıkan nedenlerle suç vasfı değişmişse, değişen suça göre zamanaşımı belirlenmelidir³⁸.

Suçun iştirak halinde işlenmesinde ise, suça katılanlar işlenen suçtan sorumlu olduğundan dava zamanaşımı işlenen suça göre belirlenecektir³⁹. Ancak işlenen suçta nitelikli haller varsa ve bu nitelikli haller tüm suça iştirak edenlere uygulanamıyorsa zamanaşımı süresi nitelikli hal uygulanan kişi veya kişiler için nitelikli halin cezasının üst sınırından, diğerleri içinse temel şeklindeki üst sınıra göre tespit edilecektir.

Zincirleme suçlarda her bir suç birbirinden bağımsız olduğu için zamanaşımı süresi her bir suç için ve varsa daha fazla ceza verilmesini gerektiren nitelikli hal de göz önüne alınmak suretiyle belirlenecektir. Örneğin zincirleme suç kapsamında olan suçlardan birinde nitelikli hal var, diğerinde yok ise, nitelikli hal olan suç için ayrı zamanaşımı, nitelikli hal olmayan suç için ayrı zamanaşımı süresi hesaplanacaktır.

Fikri içtimada tek fiille birden fazla suç gerçekleştiğinden her bir suç için zamanaşımı süresi belirlenmelidir⁴⁰.

Bileşik suç, tek fiil sayılan suç olduğundan (TCK m. 42), dava zamanaşımı süresinin belirlenmesinde bileşik suç oluşturulan suçlar dikkate alınmaz. Bağımsız suça veya nitelikli şekline ilişkin ceza, dava zamanaşımı süresinin belirlenmesinde göz önüne alınacaktır.

³⁷ Ancak nitelikli haller noktasında 66. maddedeki belirleme doktrinde eleştirilmektedir. Bu görüşe göre kanun koyucu, suçun basit şekli ile daha fazla ceza verilmesini gerektiren nitelikli şekli arasında fark gözetmiştir. Düzenleme tutarsızdır. Zira bu görüşe göre, suçun basit şekli ile daha fazla ceza verilmesini gerektiren şekli arasında fark yaratarak süreyi uzun tuttuğuna göre, basit şekli ile daha az ceza verilmesini gerektiren şekli arasında da fark yaratarak süreyi kısa tutmak zorundadır. Bu durum hem eşitlik ilkesi hem de ayrımcılık yasağı ile çelişmektedir. Ayrıca "dosyadaki mevcut deliller itibariyle suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli halleri ibaresi", zamanaşımını nesnellikten çıkarıp, öznelletirmektedir. Bu da yargı önünde eşitlik ilkesini zedelemektedir: Hafizoğulları-Özen, s. 539.

³⁸ Günay, s. 31; Centel-Zafer-Çakmut, s. 746.

³⁹ Bkz.: Öztürk-Erdem, s. 499.

⁴⁰ Tröndle, Herbert-Fischer, Thomas, Strafgesetzbuch und Nebengesetze, 53. Auflage, München 2006, § 78 a, kn. 5; Lackner, Karl- Kühl, Kristian, StGB Strafgesetzbuch mit Erläuterungen, 21., neubearbeitete Auflage, München 1995, § 78, kn. 11; Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78, kn. 8; Öztürk-Erdem, s. 499. En ağır cezayı gerektiren suça göre belirleneceğine ilişkin olarak bkz.: Taner, s. 65; Günay, s. 39.

IV. DAVA ZAMANAŞIMI SÜRELERİNİN İŞLEMENE BAŞLAMASI

A. Genel Olarak

Ceza Kanunumuz dava zamanaşımı sürelerinin işlemene başlayacağı zamanı 66. maddenin 6. fıkrasında düzenlemiştir. Bu fıkra göre, “Zamanaşımı, tamamlanmış suçlarda suçun işlendiği günden, teşebbüs hâlinde kalan suçlarda son hareketin yapıldığı günden, kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği ve zincirleme suçlarda son suçun işlendiği günden, çocuklara karşı üstsoy veya bunlar üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kişiler tarafından işlenen suçlarda çocuğun onsekiz yaşını bitirdiği günden itibaren işlemene başlar.”

Yukarıdaki belirlemede suç tiplerinin özelliği, ihlal edilmiş biçimi, mağdurun yaşı ve durumunu göz önüne alan bir belirleme yapılmıştır⁴¹. Ancak bu belirlemeye doktrinde eleştiri yöneltilmiştir. Bu görüşe göre suç esas alınmalıdır. Suç yerine, mağdurun veya yerine göre konunun, yaşın zamanaşımının başlamasında kıstas alınması doğru olmamıştır. Amaç, küçükler karşı büyükler tarafından işlenen suçların ortaya çıkmadığı ve zamanaşımına uğradığı düşüncesi ise, bunun yerinde olmadığı, suçları izlemek ve ortaya çıkarmanın devletin görevi içinde bulunduğu, devletin çocukları ihbar vasıtası olarak kullanmaya hakkının olmadığı ifade edilmektedir. Ayrıca TCK'nın 278. maddesi hükmü göz önüne alındığında hükmün daha da karmaşık nitelik aldığı, 66. madde düzenlemeyle kanunun suçun mağduru olduğu kişiye suçu bildirmeme ayrıcalığı tanıdığı ifade edilmektedir⁴². Ancak dava zamanaşımındaki bu düzenleme Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin⁴³ 58. maddesi düzenlemesine uygun nitelik taşımaktadır⁴⁴. Sözleşmenin 58. maddesine göre, “Taraflar, iş bu Sözleşme'nin 36, 37, 38 ve 39. maddeleri uyarınca ihdas edilen suçlara ilişkin herhangi bir kanuni takibatın başlatılması için zamanaşımının; mağdurun reşit yaşa ulaşmasından sonra takibatın etkin bir şekilde başlamasını mümkün kılacak, suçun ağırlığıyla orantılı ve yeterli bir zaman devam etmesini teminen gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır.”⁴⁵ Dolayısıyla Sözleşme

⁴¹ Koca-Üzülmez, s. 668.

⁴² Hafızoğulları-Özen, s. 539, 540. Benzer yönde bkz.: Centel-Zafer-Çakmut, s. 745.

⁴³ Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzalanmış ve 24/11/2011 tarihli ve 6251 sayılı Kanunla da onaylanması uygun bulunmuştur. Bakanlar Kurulunca 10.02.2012 tarihinde kararlaştırılmış ve 08.03. 2012 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

⁴⁴ Bu sözleşme 5237 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra imzalanmıştır. Ceza Kanunumuzdaki mevcut düzenleme bu haliyle sözleşme hükümlerini karşılamaktadır.

⁴⁵ Sözleşmenin 36. maddesi, tecavüz dahil olmak üzere cinsel şiddet, 37. madde zorla evlendirme, 38. madde kadın sünneti, 39. madde zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırma fiillerini düzenlemektedir.

hükümleri gereğince yapılan eleştiriye katılmadığımızı belirtmek istiyoruz. Getirilen düzenlemenin sözleşme hükümlerinden daha geniş belirleme yaptığını ifade etmeliyiz. Nitekim doktrinde de çocuklara karşı işlenen suçlarla ilgili getirilen bu hükmün, suç mağduru çocuğun korunması açısından yerinde bir düzenleme olduğu belirtilmektedir⁴⁶.

TCK'nın 66. maddesinin 6. fıkrasındaki hususların açıklanmasına geçmeden önce belirtmek istediğimiz bir husus da, sürenin hesabında hangi günün esas alınacağıdır. Bu konuda değişik fikirler ileri sürülmüştür. Suçun işlendiği günde saymak suretiyle sürenin işlenmesi, suçun işlendiği günün hesaba katılmaması ertesi günden sürenin başlaması, Cumhuriyet savcısının ilk işlemi yaptığı günden dava zamanaşımı süresinin hesaplanması, suçun ortaya çıktığı günün göz önüne alınarak belirleme yapılması gerektiğini belirten görüşler bulunmaktadır⁴⁷. Ancak Türk Ceza Kanununun 66. maddesinin 6. fıkrası bu konuda açık olup, dava zamanaşımı süresinin suçun işlendiği günden itibaren sürenin işleyeceğini hükme bağlamıştır. Yani suçun işlendiği gün süreye dahil olarak kabul edilmiştir. Yine kesilmeye ilişkin 67. maddenin 3. fıkrası da kesme nedeninin gerçekleştiği tarihten itibaren yeniden işlemeye başlayacağını belirterek aynı düzenlemeyi tekrarlamıştır.

Suçun işlendiği günün belirlenememesi halinde, şüpheden sanık yararlanır ilkesi (in dubio pro reo) gereğince failin en lehine olan gün dava zamanaşımı süresinin başlangıç günü olarak alınacaktır⁴⁸. Suçun işlendiği günden itibaren başlayan dava zamanaşımı süresi sonuncu yıl, ay ve günün tamamıyla dolması üzerine tamamlanır⁴⁹.

Ceza Kanunumuz 66. maddenin 6. fıkrasında, dava zamanaşımı süresinin başlayacağı an, bazı suç türleri ve özellik arzeden bazı müesseseler açısından ifade edilmiştir. Bunlar, tamamlanmış suçlar, teşebbüs halinde kalmış suçlar, kesintisiz suçlar ve zincirleme suçlardır. Diğer bir belirleme de mağdur çocuklara ilişkin düzenlemedir. Biz aşağıda bu belirlemeleri ve kapsamına giren halleri ifade edeceğimiz gibi, kanunda yer almamakla birlikte dava zamanaşımı açısından önem arzeden bazı hususları da inceleyeceğiz.

⁴⁶ Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 935.

⁴⁷ Bu görüşler için bkz.: Önder, s. 783, 784; Erem-Danışman-Artuk, s. 998, 999; Taner, s. 66, 67; Artuk-Alşahin, s. 34-38.

⁴⁸ Koca-Üzülmez, s. 671; Soyaslan, s. 610; Zafer, s. 565; Tröndle-Fischer, § 78 a, kn. 6; Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78, kn. 13, § 78 a, kn. 14 (bu kural zamanaşımının şartları açısından geçerlidir); Centel-Zafer-Çakmut, s. 745; Demirbaş, s. 719; Artuk-Alşahin, s. 37.

⁴⁹ Dönmezer-Erman, s. 262.

B. Aynı Fiilden Dolayı Yeniden Yargılama Halinde Dava Zamaşımı Süresinin İşlemeye Başlaması

Ceza Kanunumuzun 66. maddesinin 5. fıkrasında yeniden yargılama yapılan hallerde dava zamaşımı süresinde ne şekilde uygulama yapılacağına ilişkin belirlemeye gidilmiştir. Bu fıkra, “Aynı fiilden dolayı tekrar yargılamayı gerektiren hallerde, mahkemece bu husustaki talebin kabul edildiği tarihten itibaren fiile ilişkin zamaşımı süresi yeni baştan işlemeye başlar.” hükmü yer almaktadır.

Yukarıda belirtilen hükümde yer alan düzenlemenin niteliği tartışmalıdır. Bazı yazarlar dava zamaşımı süresini kesen bir neden olmadığını belirtmektedirler. Zira düzenleme 67. maddede (f. 2) değil, 66. maddede yapılmıştır. Ayrıca kesme nedeni olabilmesi için işleyen bir dava zamaşımı süresi olması ve bunu kesmesi gerekmektedir. Oysa burada işlemekte olan bir dava zamaşımı süresi söz konusu değildir. Dolayısıyla da bu bir kesme nedeni değildir. Belirleme, dava zamaşımını başlatan yeni bir nedendir⁵⁰. Bazı yazarlar ise, fıkra dava zamaşımını kesen özel bir nedene yer verildiğini ifade etmektedirler⁵¹. Biz bu görüşlerden ilk görüşe ve gerekçelerine katılmaktayız. Nitekim Yargıtay da hükmün kesinleşmesinden sonra dava zamaşımı sürelerinin işlemeyeceğini kabul etmektedir⁵².

Fıkra gerekçesinde bu şekilde düzenlenmeye gidilmekle, yeniden yargılamanın söz konusu olan hallerde dava zamaşımının süresinin dolduğundan bahisle yargılamaya son verilmesi yönündeki taleplerin önüne geçilmesinin amaçlandığı ifade edilmiştir⁵³.

Hükümde geçen “tekrar yargılamayı gerektiren haller” ifadesinin neyi ifade ettiği de doktrinde tartışmalıdır. Çoğunlukla kabul edilen görüş, ifadenin

⁵⁰ Taner, s. 118, 119; Demirbaş, s. 716. Bazı yazarlar ise, netice itibarıyla dava zamaşımı süresini kesen bir neden gibi gözüke de bu hükmün mutlak manada dava zamaşımı süresini kesen bir sebep olarak kabul edilmesinin mümkün olmadığını ifade etmektedirler: Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, Genel Hükümler, s. 735.

⁵¹ Koca-Üzülmez, s. 668.

⁵² Bkz.: 11. Ceza Dairesi, 28.04.2005, E. 2004/9279, K. 2005/2248. Bu çerçevede hükmün kesinleşmesinden sonra lehe kanunun belirlenmesi ve uygulanması amacıyla yapılan yargılama bakımından dava zamaşımına dair hükümlerin uygulanmayacağı, dolayısıyla dava zamaşımı süresinin dolduğundan bahsedilemeyeceği kabul edilmektedir: 6. Ceza Dairesi, 10.06.2013, E. 2013/4389, K. 2013/13805, CGK, 25.12.2007, E. 2007/3-272, K. 279, www.kazanci.com (E.T. 01.02.2014).

⁵³ Bu düzenlemenin kazanılmış hak kavramıyla bağdaşmadığını (Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, Genel Hükümler, s. 736. İleri sürülen bu düşünceye eleştiri için bkz.: Taner, s. 119, 120), şüpheden kesin hüküm yararlanır, aleyhe sonuç doğuran ceza kanunlarının geçmişi etkili olmaması ilkelerinin ihlal edildiğini, dava zamaşımını ortadan kaldırma imkanı verdiğini (Demirbaş, s. 716, 717) belirten görüşler bulunmaktadır.

CMK'nın 311 ve devamı maddelerinde düzenlenen yargılamanın yenilenmesini karşıladığı şeklindedir⁵⁴. Diğer görüşten biri, CMK'nın 172/2. maddesi gereğince takipsizlik kararlarının yeni bir delil ortaya çıktığında tekrar kamu davası açılması, yargılanmanın yenilenmesi vs. aynı fiilden tekrar yargılamayı gerektiren haller olarak ifade etmektedir⁵⁵. Diğer ise, tekrar yargılamayı gerektiren hallerin, yargılanmanın yenilenmesi (CMK m. 311 vd.) ve kanun yararına bozma (CMK m. 309) olduğunu ifade etmektedirler⁵⁶. Biz de getirilen hükmün yalnızca yargılanmasının yenilenmesini kapsamadığını düşünüyoruz. Hem fıkra metninde haller ifadesi kullanılarak çoğul belirleme yapılmıştır. Hem de hükmün gerekçesinde, yargılamanın yenilenmesi gibi aynı fiilden dolayı tekrar yargılamayı gerektiren haller ibaresine yer verilerek hükmün yalnızca yargılanmanın yenilenmesiyle ilgili olmadığı ifade edilmiştir. Dolayısıyla yargılanmanın yenilenmesi de dahil, yeniden yargılamanın yapılmasının mümkün olduğu tüm hallerle ilgili olarak uygulanacaktır. Yeniden yargılama yapılan haller de kesinleşmiş kararlarla ilgili olarak ifade edildiğinden, hükmün, olağanüstü kanun yollarıyla ilgili olarak uygulanması gerektiğini düşünüyoruz. CMK m. 172/2'de ifade edilen durumda daha önce yapılan yargılama niteliğinde olmadığı için tekrar yargılama yapılan haller kapsamına girmediğini ifade etmek istiyoruz.

Ceza Kanunumuzun 66. maddesinin 5. fıkrasında yer alan hüküm, tekrar yargılamanın yapıldığı hallerde dava zamanaşımı süresinin yeni baştan işlemeye başlayacağını düzenlemektedir. Yeni baştan sürenin işlemeye başlaması için mahkemece bu husustaki talebin kabul edilmesi gerekmektedir. Talebin kabul edildiği tarihten itibaren yargılama konusu suça ilişkin belirlenen dava zamanaşımı süresi yeni baştan işlemeye başlayacaktır (madde gerekçesi). Burada dikkat edilmesi gereken nokta daha önceki yargılamanın konusunu oluşturan suça göre değil, yeniden yargılamayı gerektiren halde bu yargılamanın konusunu oluşturan suça göre dava zamanaşımı süresinin belirlenmesidir. Düzenlemeden dava zamanaşımı süresi belirlenirken daha önceki yargılamada geçen süre önem taşımadığı anlaşılmaktadır. Dava zamanaşımı süresi önceki yargılama döneminde geçen süre göz önüne alınmaksızın yeni baştan işlemeye başlayacaktır. Ancak doktrinde bazı yazarlar, işlemeye başlayacak sürenin yeni bir süre olmayıp, ilk yargılamada geçen sürenin devamı niteliğinde olduğunu, hesaplamada bu hususun göz önüne alınması gerektiğini ifade etmektedirler. TCK'nın m. 67/4'deki uzama sınırının yeniden işlemeye başlayan dava zamanaşımında geçerli olmadığını, zira m. 66/5'deki düzenlemenin bir kesme nedeni olmadığını ileri sür-

⁵⁴ Öztürk-Erdem, s. 501; Demirbaş, s. 686; Soyaslan, s. 609; Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, Genel Hükümler, s. 734; Taner, s. 118; Centel-Zafer-Çakmut, s. 746.

⁵⁵ Hafızoğulları-Özen, s. 540.

⁵⁶ Koca-Üzülmez, s. 668.

mektedirler⁵⁷. Belirtilen görüş olması gereken açısından doğru olabilirse de düzenleme göz önüne alındığında geçerliliğinin bulunmadığını düşünmekteyiz.

Eğer daha önce yapılan yargılama dava zamanaşımı nedeniyle düşmüşse 5. fıkranın uygulanmasının yine de söz konusu olacağını düşünüyoruz. Zira daha önce de belirtildiği gibi düşme kararı non bis in idem etkisi göstermediği için sonradan ortaya çıkan delillerle suçun vasıflandırması değişmişse ve bu suç daha uzun zamanaşımına tabi ise düşme kararının varlığına rağmen yeniden yargılama yapılabileceğinden 5. fıkranın uygulanması mümkündür. Nitekim doktrinde bazı yazarlar getirilen düzenlemenin işlenmiş fiile ilişkin zamanaşımı süresi sona erdikten sonra bile yeniden yargılamayı gerektiren bir durumu ortaya çıkması halinde uygulanabileceği ihtimali olduğunu ifade etmektedirler⁵⁸.

Ceza Kanunumuzun m. 66/5'de yeniden yargılama gerektiren halin uygulanmasına ilişkin herhangi bir süre sınırlaması getirilmemiştir. Bazı yazarlar yargılamanın süreye bakılmaksızın aleyhe olarak yenilenmesi yaklaşımının kabul edilemeyeceğini ifade etmektedirler⁵⁹. 765 sayılı Kanun döneminde 5. fıkra kapsamına giren hususla ilgili bir düzenleme bulunmamaktaydı⁶⁰. Dolayısıyla uygulamada yargılamanın lehe yenilenmesi her zaman, aleyhe yenilenmesi ise dava zamanaşımı süresi içinde kabul edilmekteydi⁶¹. Bazı yazarlar ise yargılamanın yenilenmesi kesin kararlara karşı gidilebilecek yol olduğundan istemin kabul edildiği tarihe kadar ceza zamanaşımı süresinin dolmamış olması gerektiğini ifade etmektedirler⁶². Ancak 5. fıkarda belirleme olmadığı için TCK açısından bir süre sınırlaması yapılmasının söz konusu olmadığını düşünüyoruz. Ancak yeniden yargılamanın kabul edildiği hallerde süre sınırlaması varsa bu geçerli olacak, aksi takdirde TCK düzenlemesi geçerli olacaktır. Örneğin, CMK'nın 311 vd. maddelerinde düzenlenen yargılamanın yenilenmesi yolunda (m. 311/1-f dışında) süre sınırlaması öngörülmediğinden süresiz olarak yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebileceğini düşünmekteyiz.

Kesin hükümle sonuçlanmış davalarda dava zamanaşımının uygulanmayacağına ilişkin diğer bir düzenleme, Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uyu-

⁵⁷ Demirbaş, s. 717; Taner, s. 120. Bu görüşü savunan yazarlar belirtilen esaslar doğrultusunda maddede değişiklik yapılması gerektiğini belirtmektedirler. Bazı yazarlar ise hükmün içeriğini yukarıda belirttiğimiz şekilde kabul etmekle birlikte, dava zamanaşımı süresini yeniden başlatan bir neden olarak düzenlemek yerine, dava zamanaşımı süresini ayrıca uzatan özel uzama sebebi olarak düzenlemenin daha yerinde olacağını ifade etmektedirler: Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, Genel Hükümler, s. 736.

⁵⁸ Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, Genel Hükümler, s. 735.

⁵⁹ Demirbaş, s. 717; Taner, s. 120.

⁶⁰ 5. fıkranın bugünkü şekli 29.06.2005 tarih ve 5377 sayılı Kanunla oluşturulmuştur.

⁶¹ 1. CD, 8.12.1999, E. 1999/3547, K. 1999/4139, Günay, s. 41, 42.

⁶² Öztürk-Erdem, s. 501.

lama Şekli Hakkında Kanununun 9. maddesinin 4. fıkrasında yer almaktadır. 4. fıkra, kesin hükümle sonuçlanmış olan davalarda, sonradan yürürlüğe giren bir kanunla ilgili olarak lehe hükmün belirlenmesi ve uygulanması amacıyla yapılan yargılama bakımından dava zamanaşımına ilişkin hükümler uygulanmayacağı ifade edilmektedir.

C. Dava Zamanaşımı Sürelerinin İşlemeye Başlaması

1. Tamamlanmış Suçlarda

Kanun koyucu, tamamlanmış suçlarda suçun işlendiği günden itibaren dava zamanaşımı süresinin işleyeceğini belirtmiştir (TCK m. 66/6). Kanun koyucu 6. fıkra, tamamlanmış suç - teşebbüs aşamasında kalmış suç ayrımı yapmış, tamamlanmış suçlarda dava zamanaşımı süresinin suçun işlendiği günden itibaren başlayacağını ifade etmiştir. Biz zaman bakımından uygulamada biliyoruz ki suçun işlendiği zaman, hareketin yapıldığı zamandır. Dolayısıyla düzenleme şekli hareketin yapıldığı zamana yönelik yorum yapılması sonucunu doğurabilecek niteliktedir. Nitekim doktrinde hareketin esas alınması noktasında tespitler söz konusudur⁶³. Zaman bakımından uygulamada bu tespit kabul edilmekle birlikte⁶⁴, doktrinde dava zamanaşımı süresinin işlemeye başlaması açısından sırf hareket suçu neticeli suç ayrımı yapılarak, neticeli suçlarda neticenin gerçekleşmesinden itibaren dava zamanaşımı süresinin işlemeye başlayacağı oldukça büyük çoğunluk tarafından ifade edilmektedir⁶⁵. Kabahatler Kanunumuzdaki zamanaşımına ilişkin belirlemeye baktığımızda ise fiil ve netice kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. KK'nın 20. maddesinin 4. fıkrasında, zamanaşımı süresinin, kabahate ilişkin tanımdaki fiilin işlenmesiyle veya neticenin gerçekleşmesiyle işlemeye başlayacağı ifade edilmiştir. Bu düzenlemenin ortaya çıkacak sorunları (doktrinde yaşanan görüş ayrılıklarını) gidermesi bakımından daha yerinde bir düzenleme olduğunu düşünüyoruz. Kabahatler Kanunundaki zamanaşımına ilişkin belirleme, Alman Ceza Kanununun 78 a maddesindeki hükme benzer düzenleme niteliğini taşımaktadır. Ceza Kanunumuzda (m. 66/6) yer alan düzenlemede suçun işlendiği zaman kavramı kullanılsa da dava zamanaşımı konusunda biz de doktrindeki çoğunluk görüşüne katılıyoruz. Yani sırf hareket suçu-neticeli suç ayrımını yapacağız. Bu belirlemede kanun koyucunun iradesini göstermesi açısından Kabahatler Kanununun 20. madde düzenlemesini de göz önünde tutuyoruz. Ayrıca dava zamanaşımı süresinin işlemeye başlaması tamamlanmış suçlarla bağlantılı olarak ifade edildiğinden, yalnızca suçun işlendiği ibaresi kullanılmadığından tamamlanma için de sırf hareket

⁶³ Demirbaş, s. 718.

⁶⁴ Zaman bakımından uygulamada suçun işlendiği zaman için bkz.: Akbulut, Kabahatler, s. 139 vd.

⁶⁵ Toroslu, s. 464, 465; Koca-Üzülmüş, s. 668; Dönmezer-Erman, s. 259; Erem-Danışman-Artuk, s. 1009; Önder, s. 785; Centel-Zafer-Çakmut, s. 744; Aktaş, s. 21; Öztürk-Erdem, s. 500.

suçlarında hareketin yapılması, neticeli suçlarda ise neticenin gerçekleşmesi gerektiğinden doktrindeki çoğunluk görüşünü doğru bularak ona katılmaktayız. Dolayısıyla dava zamaşımı süresinin işlemeye başlaması için haksızlığın bütün unsurlarıyla gerçekleşmiş olması gerektiğini düşünüyoruz⁶⁶.

Şimdi bu başlık kapsamında yaşanan sorunlar ve başlığın neyi ifade ettiği açıklanacaktır.

a. Sırf Hareket Suçlarında

Sırf hareket suçlarında dava zamaşımı süresi, icra hareketlerinin tamamen sona ermesinden itibaren⁶⁷ başlar⁶⁸. Örneğin yalan yere yemin suçunda (TCK m. 275) yeminin sona ermesiyle dava zamaşımı süreleri işlemeye başlayacaktır. Keza yalan tanıklık suçunda (TCK m. 272/1), yalan tanıklığın yapılmasıyla (tanığın dinlenilmesinin sona ermesiyle) suç gerçekleşir ve dava zamaşımı süreleri bu andan itibaren geçerli olur⁶⁹. İcra hareketlerinin bölünemediği hallerde, tüm bu hareketlerin tamamlanmasından itibaren zamaşımı süresi işlemeye başlayacaktır.

Seçimlik hareketli suçlarda, seçimlik hareketlerden bir kaç gerçekleştilmişse en son hareketin tamamlanmasından itibaren dava zamaşımı süresinin işlemesi söz konusu olacaktır. Örneğin resmi belgede sahtecilik suçu (TCK m. 204/1, 2), seçimlik hareketlerinden birini olan resmi bir belgeyi sahte olarak düzenlemekle oluşur. Eğer bu kişi sahte belgeyi kullanmak suretiyle diğer bir seçimlik hareketi de gerçekleştirmişse zamaşımı süresi sahte belgenin kullanılmasından itibaren işlemeye başlayacaktır. Hareketler ayrı bir suç oluşturmadığı müddetçe en son hareketin gerçekleştirilmesinden itibaren dava zamaşımı süresinin işlemesi söz konusu olacaktır. Aynı sahte resmi belgenin birkaç defa kullanılması halinde, son kullanmanın tamamlanmasından itibaren zamaşımı süresi işleyecektir⁷⁰. Çok hareketli suçlarda da dava zamaşımı süresi, tipiklikte aranan hareketlerin tamamen sona ermesinden itibaren işlemeye başlayacaktır. Örneğin özel belgede sahtecilik suçunda (TCK m. 207) dava zamaşımı süresinin başlaması, özel belgenin kullanılmasının gerçekleştirilmesinden itibaren söz konusu olacaktır.

⁶⁶ Erem-Danışman-Artuk, s. 1009; Koca-Üzülmez, s. 668.

⁶⁷ Ceza Kanunumuzun 66. maddesinin 6. fıkrasında dava zamaşımı süresinin işlemeye başlayacağı zamanla ilgili olarak "itibaren" kavramı kullanıldığı için Kanunumuza uygunluk sağlanması açısından yabancı eserlere atıflarda bu kavramın kullanılmasına özen gösterilmiştir.

⁶⁸ Bkz.: Tröndle-Fischer, § 78 a, kn. 11; Lackner- Köhl, § 78 a, kn. 3; Jescheck, Hans-Heinrich-Weigend, Thomas, Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil, Fünfte Auflage, Berlin 1996, s. 913.

⁶⁹ Bkz.: Erem-Danışman-Artuk, s. 1010; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 931.

⁷⁰ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 169, 170.

b. Neticeli Suçlarda

Neticeli suçlarda dava zamanaşımı süresi⁷¹, tipikliğe uygun neticenin tamamen gerçekleşmesinden itibaren başlar⁷². Çocuk düşürtme suçunda (TCK m. 99) ceninin ölmesiyle, dolandırıcılıkta yararın sağlanmasıyla (TCK m. 157)⁷³, rüşvet suçunda (TCK m. 252) rüşvetin sağlanmasından itibaren dava zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır⁷⁴. Rüşvet suçunda suç menfaatin sağlanmasıyla tamamlandığından kural olarak anlaşmanın yapılması dava zamanaşımı süresinin işlemeye başlaması için yeterli olmayıp menfaatin sağlanması gerekmektedir. Eğer menfaat bir seferde sağlanmıyorsa, kastın kapsamı içinde olan son menfaatin sağlanmasından itibaren dava zamanaşımı süresi işlemeye başlar⁷⁵. Ancak bazı hallerde kanun koyucu teşebbüs halinde kalmış suçları tamamlanmış gibi cezalandırmaktadır. Bu gibi durumlarda teşebbüs suçu söz konusudur. Ceza Kanunumuzun 252. maddesinin 3. fıkrası da bu niteliktedir⁷⁶. Söz konusu fıkra rüşvet konusunda anlaşmaya varılması halinde suç tamamlanmış gibi fail hakkında cezaya hükmolunacağı ifade edilmektedir. Dolayısıyla kanun koyucunun bu gibi düzenlemelerinin söz konusu olduğu hallerde dava zamana-

⁷¹ Bu konuda yaşanan tartışmalar için bkz.: Önder, s. 785.

⁷² Tröndle-Fischer, § 78 a, kn. 7; Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 2; Lackner-Kühl, § 78 a, kn. 4. Tipiklikte şart koşulan neticenin gerçekleşmesiyle başlayacağına ilişkin olarak bkz.: Jescheck-Weigend, s. 913.

⁷³ Alman hukukunda bazı yazarlar tarafından dolandırıcılıkta malvarlığı zararının gerçekleşmesiyle dava zamanaşımı süresinin işlemeye başlayacağını ifade etmektedirler. Bu görüş için bkz.: Jescheck-Weigend, s. 913.

⁷⁴ Yargıtay da 3628 sayılı Kanunun 13. maddesinde yazılı suç için dava zamanaşımının haksız mal edinmeyle başlayacağını kabul etmiştir. CGK, 30.05.2006, E. 2005/7-173, K. 2006/145, www.kazanci.com (E. T. 01.02.2014).

⁷⁵ Neticeli suçlarla ilgili olarak bkz.: Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 2; Tröndle-Fischer, § 78 a, kn. 8. Alman hukukunda dolandırıcılıkta zararın tamamen gerçekleşmesiyle dava zamanaşımının başlayacağına ilişkin olarak bkz.: Lackner-Kühl, § 78 a, kn. 4.

⁷⁶ Teşebbüs suçu olduğu ve bu kabulün sonuçları hakkında bkz.: Özgenç, İzzet, Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar, Ankara 2002, s. 205 vd.; Artuk, Mehmet Emin-Gökçen, Ahmet-Yenidünya, Caner, Ceza Hukuku Özel Hükümler, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 13. Baskı, Ankara 2013, s. 1027, 1028. Ancak doktrinde bazı yazarlar anlaşmanın yapılmasıyla suçun tamamlandığını, yararın sağlanmasıyla sona erdiğini ifade etmektedirler: Tezcan, Durmuş-Erdem, Mustafa Ruhan-Önok, Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 10. Baskı, Ankara 2013, s. 937. Anlaşmanın yapılmasıyla tamamlandığına ilişkin olarak ayrıca bkz.: Erman, Sahir-Özek, Çetin, Ceza Hukuku Özel Bölüm, Kamu İdaresine Karşı İşlenen Suçlar, İstanbul 1992, s. 102. Bizde daha önceki çalışmamızda bu görüşü benimsemiştik: Bozdoğan Akbulut, Berrin, "Rüşvet Suçları", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Milenyum Armağanı, 2000, C. 8, S. 1-2, s. 646. Bazı yazarlar ise yararın sağlanmasıyla rüşvetin tamamlanmakla birlikte kanun koyucu tamamlanma anını anlaşmanın yapılması anına çekmiştir. Dolayısıyla rüşvetin tamamlandığı an anlaşmanın yapıldığı andır: Özbek, Veli Özer-Kanbur, M. Nihat-Bacaksız, Pınar-Doğan, Koray-Tepe, İlker, Türk Ceza Hukuku, Özel Hükümler, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı Ankara 2014, s. 997, 998.

şımı süreleri bu andan itibaren de başlayacaktır. Yani teşebbüsteki belirlemeler gibi zamanaşımı süresinin başlaması tespit edilmelidir. Rüşvette dava zamanaşımı menfaatin sağlanmasından itibaren başlayacaksa da anlaşmanın yapıp menfaatin sağlanmadığı hallerde anlaşmanın tamamlanmasından itibaren dava zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır⁷⁷.

Suçun kanuni tanımında amacın yer aldığı hallerde, suçun tamamlanması ve dava zamanaşımı süresinin başlaması için amaçlanan yararın gerçekleşmesi önemli değildir⁷⁸. Ancak amaçlanan şeyin gerçekleştirilmesi ayrıca suç teşkil ediyorsa bu suç için de dava zamanaşımı süresi ayrıca geçerli olacaktır.

Tipikliğe uygun netice çok sayıda olaydan oluştuğu takdirde, zaman aşımı süresi en son olayın bitmesinden önce başlamaz⁷⁹. Bu özellikle tekrarlayan ödemelere yönelik dolandırıcılıkta söz konusudur. Ancak diğer suçlarda da olabilir. Örneğin dolandırıcılık suçu (TCK m. 158) emeklilik maaşının alınmasıyla bağlantılı yapılmışsa zamanaşımı süresi en son hukuka aykırı ödemenin yapılmasıyla başlar⁸⁰. Yine rüşvet vermede son menfaatin verilmesiyle, rüşvet almadaki ise son menfaatin kabulüyle dava zamanaşımı süresi işlemeye başlar (TCK m. 252)⁸¹.

Türk hukukunda hareketin icrasıyla neticenin gerçekleşmesi arasında bir zaman aralığının bulunması durumunda dava zamanaşımının neticenin gerçekleşmesinden itibaren başlayacağı çoğunlukla kabul edilmektedir⁸². Yazarlar öldürme suçunda neticenin örneğin üç gün veya beş yıl sonra gerçekleşmesinin önemli olmadığını, dava zamanaşımı süresinin netice ne zaman gerçekleşmişse o zamandan itibaren başlayacağını kabul etmektedirler. Aksi halde netice meydana gelmeden dava zamanaşımı süresinin dolacağını, bunun da kabul edilemeyeceğini ifade etmektedirler⁸³. Ancak bazı yazarlar hareketin yapılmasından itibaren dava zamanaşımının başlayacağını ifade etmektedirler⁸⁴.

⁷⁷ Ayrıca rüşvete teşebbüs de mümkündür. Kamu görevlisinin rüşvet talebinde bulunması ve fakat bunun kişi tarafından kabul edilmemesi ya da kişinin kamu görevlisine menfaat temini konusunda teklif veya vaatte bulunması ve fakat bunun kamu görevlisi tarafından kabul edilmemesi hâllerinde teşebbüs söz konusudur. Bu hallerde teşebbüse ilişkin belirlemelere göre değerlendirme yapılmalıdır.

⁷⁸ Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 2.

⁷⁹ Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 4; Tröndle-Fischer, § 78 a, kn. 9.

⁸⁰ Tröndle-Fischer, § 78 a, kn. 9.

⁸¹ Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 4.

⁸² Öztürk-Erdem, s. 500; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 932; Erem-Danışman-Artuk, s. 1009, 1010; Önder, s. 785; Koca-Üzülmez, s. 668; Centel-Zafer-Çakmut, s. 744; Dönmezer-Erman, s. 258; Taner, s. 71; Toroslu, s. 464.

⁸³ Önder, s. 785; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 932.

⁸⁴ Demirbaş, s. 718; Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, Genel Hükümler, s. 738.

Bu çerçevede yapılan belirlemelerden bir tanesi de, neticenin hükmün kesinleşmesinden sonra meydana gelmesiyle ilgilidir. Bir görüşe göre, hükmün kesinleşmesinden sonra yaralanan kişinin ölmesi halinde fiil değişecek ve yaralama fiili insan öldürme fiili olacaktır. Dolayısıyla da ölüm fiili ile ilgili yeni bir dava zamanaşımı süresi işlemeye başlayacak ve yeniden yargılama yapılarak çekilen cezanın verilen cezadan mahsup edilmesi gerecektir. Bu belirlemenin non bis in idem ilkesine aykırılık da oluşturmayacağı ifade edilmektedir⁸⁵. Her şeyden önce failin kastı öldürmeye yönelik ise, kişi ölmediği için öldürmeye teşebbüsten yargılanacaktır (olası kastta teşebbüs kabul edilmediğinden kasten yaralamadan yargılanacaktır). Dolayısıyla da ölüm meydana gelmediği müddetçe teşebbüse ilişkin hükümler uygulanacak, dolayısıyla da zamanaşımı noktasında da teşebbüse ilişkin belirleme yapılacaktır. Eğer yargılama devam ederken ölüm gerçekleşirse kişi öldürmeden sorumlu olacak ve ölümün gerçekleşmesinden itibaren dava zamanaşımı süresi öldürme fiiline ilişkin olarak yeni baştan işlemeye başlayacaktır⁸⁶. Eğer hüküm kesinleştikten sonra mağdur ölmüşse failin öldürmeden dolayı yargılanmasının mümkün olmadığını ifade etmek istiyoruz. Zira ceza muhakemesinin konusunu, iddianamede gösterilen fiil ve fail oluşturmaktadır. Fiil, olayların bütünü ifade etmektedir^{87,88}. Mahkeme, iddianamede gösterilen fiille ilgili yargılama yapar. Hüküm verirken fiilin dışına çıkamaz⁸⁹. Yani uyuşmazlığın konusu ne sadece bir kanun maddesi, ne sadece bir hareket, ne de sadece bir neticedir. İddianamede gösterilen olayların bütünüdür. Ceza muhakemesindeki fiil kavramı, ceza hukukundaki fiil ifadesinden farklıdır⁹⁰. Muhakeme konusu fiilde sorun, yargılama sırasında iddianamede gösterilen olay dışında yeni vakıaların ileri sürülüp sürülemeyeceğiyle ilgilidir. Burada bireyselleştirilmiş fiil ölçütü kullanılmakta ve iddianamede bireyselleştirilmemiş olayların yargılama sırasında ileri sürülemeyeceği ifade edilmektedir. Bireyselleştirilmemiş olan ve bağımsız suç teşkil eden olayla ilgili yeni dava açılması gerektiği benimsenmektedir. Dolayısıyla öldürmeye teşebbüs edilen kişi yargılama sırasında öldüğünde yargılama konusuna dahil edilecektir. Bireyselleştirilmiş fiil belirlemesi yargılamanın kesin hükümle sonuçlanmasından sonra ortaya çıkan yeni olaylarla

⁸⁵ Taner, s. 73.

⁸⁶ Fiilin yapılmasıyla neticenin meydana geldiği an arasında bir bütün zamanaşımı geçmişse zamanaşımının dolmuş kabul edilmesi gerektiği görüşü için bkz.: Erem-Danışman-Artuk, s. 1010.

⁸⁷ Bkz.: Centel- Zafer, s. 557; Yurtcan, Erdener, Kesin Hükümün Ceza Muhakemesini Önleme Etkisi, İstanbul 1973, s. 105.

⁸⁸ Ceza muhakemesinde ceza davasının konusu fiil hakkında bkz.: Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 67 vd.

⁸⁹ Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 105.

⁹⁰ Ceza hukukundaki fiil kavramı ile ceza muhakemesindeki fiil kavramı için bkz.: Centel-Zafer, s. 557.

ilgili olarak da uygulanmaktadır. Ortaya çıkan olay aynı suçla ilgili olduğunda yeniden yargılamanın yapılamaması gerekir. Zira söz konusu olay, diğer olaylar içinde yargılanmış ve hükme bağlanmıştır. Kesin hüküm nedeniyle bu hususun ele alınması artık mümkün değildir. Dolayısıyla da yukarıda belirtilen olayımız açısından hüküm kesinleştikten sonra öldürmeye teşebbüs edilen kişinin ölmesi halinde yeni dava açılarak yargılama konusu yapılamayacaktır⁹¹. Muhakeme konusu yargılandıktan sonra olağanüstü kanun yollarının şartları gerçekleşmediği müddetçe failin yeniden yargılanması mümkün değildir. Kişinin ölmesi de yargılanmanın aleyhe yenilenmesi sebeplerinden birini oluşturmamaktadır (CMK m. 314). Bu nedenle de yargılanması mümkün olmayan bir fiilden dolayı yeniden dava zamanaşımı süresinin işlemeye başlamasından söz edilemeyeceğini ifade etmek istiyoruz.

Kasten yaralamalarda dava zamanaşımı süresi, birçok yaralamanın söz konusu olduğu hallerde en son yaralamanın gerçekleşmesinden itibaren işlemeye başlayacaktır. Dolaylı geç beliren hasarlar göz önüne alınmaz⁹².

Netice sebebiyle ağırlaşan suçların söz konusu olduğu hallerde, dava zamanaşımı süresi kanuni tanımda yer alan ağır veya başka neticenin (TCK m. 23) gerçekleşmesinden itibaren başlar⁹³. Temel suç tipine ilişkin dava zaman aşımı süresi dolduktan sonra netice sebebiyle ağırlaşan suça ilişkin netice gerçekleşse bile dava zamanaşımı süresi bu andan itibaren işlemeye başlayacaktır⁹⁴. Örneğin HIV virüsünün bulaşmasından 10 yıl sonra ölüm meydana geldiğinde (taksirli olmak şartıyla) (TCK m. 87/4) ölümün gerçekleşmesi anından itibaren dava zamanaşımı sürelerinin başlaması söz konusu olacaktır⁹⁵. Netice sebebiyle ağırlaşan suçlarda, ağır veya başka neticeye neden olan hareket, temel suç tipini de gerçekleştiren hareket olduğundan ve bu hareketin yapıldığı zamanda da temel suç tipi için dava zamanaşımı süresi dolmadığından hareketin yapılmasından sonra temel suç tipinin zamanaşımına uğraması önemli değildir.

c. Tehlike Suçlarında

Tehlike suçları, soyut tehlike ve somut tehlike suçları olarak ikiye ayrıldığından dava zamanaşımı sürelerinin işlemeye başlaması bu ayrıma göre yapılmaktadır.

⁹¹ Bkz.: Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 104-107; Centel-Zafer, s. 559.

⁹² Tröndle-Fischer, § 78 a, kn. 8; Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 2. Ayrıca bkz.: Lackner-Kühl, § 78 a, kn. 4.

⁹³ Tröndle-Fischer, § 78 a, kn. 7; Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 3; Jescheck-Weigend, s. 913.

⁹⁴ Bock, s. 14; Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 3; Öztürk-Erdem, s. 500.

⁹⁵ Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 3.

Soyut tehlike suçları, sırf hareket suçları olduğundan dava zamanaşımı süresi, icra hareketlerinin bitmesinden itibaren işlemeye başlar⁹⁶. Örneğin TCK'nın 179. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenen ve alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle ya da başka bir nedenle emniyetli bir şekilde araç sevk ve idare edemeyecek hâlde olmasına rağmen araç kullanan kişi açısından dava zamanaşımı süresi eğer bu kişi kaza yapmışsa bu andan itibaren işlemeye başlayacaktır. İcra hareketleri kazayla bittiğinden dava zamanaşımının da bu andan itibaren işlemesi söz konusu olacaktır.

Somut tehlike suçlarında ise tehlikenin gerçekleşmesinden itibaren dava zamanaşımı süresi işlemeye başlar. Zararın meydana gelmesi aranmaz⁹⁷. Örneğin TCK'nın 180. maddesinde yer alan trafik güvenliğini taksirle tehlikeye sokma suçu açısından dava zamanaşımı süresi tehlikenin gerçekleştiği günden itibaren işleyecektir. Süresinde hareket etmesi gerekirken gerekli dikkat ve özeni göstermeyerek geç kalkan bir makinistin başka bir trenle çarpışma tehlikesine neden olması halinde bu tehlikeden itibaren dava zamanaşımı süresi söz konusu olacaktır.

d. Taksirli Suçlarda

Taksirli suçlarda dava zamanaşımı süresinin ne zaman işlemeye başlayacağı daha önceleri tartışılmıştır. Dava zamanaşımı süresinin neticenin gerçekleşmesinden sonra işlemeye başlaması gerektiğini belirtenler olduğu gibi hareketin esas alınması gerektiğini ileri sürenler de bulunmaktaydı⁹⁸. Artık taksirli suçlarda da genel kuralın uygulanması gerektiğinin kabul edildiği söylenmelidir. Dolayısıyla taksirli suçlarda da dava zamanaşımı süresi tipikliğe uygun neticenin gerçekleşmesinden itibaren işlemeye başlayacaktır⁹⁹. Örneğin hız limitinin üzerinde araç sürerek bir kişinin yaralanmasına neden olunmasından sonra yaralanan kişinin bir kaç ay sonra ölmesi halinde dava zamanaşımı süresinin işlemesi ölümden itibaren olacaktır.

Taksirli suçlarda asıl sorun ölüm olaylarının depremde yıkılan binalar örneğinde olduğu gibi uzun yıllar sonra gerçekleşmesinden kaynaklanmaktaydı. Yargıtay, 1999 depremi sonucu meydana gelen ölüm olaylarında, 765 sayılı mülga TCK'nın 383. maddesinin 2. fıkrasıyla ilgili yaptığı değerlendirmede, suçun yıkılan binanın yaralanma veya ölüm sonucuna yol açtığı anda işlendiği-

⁹⁶ Tröndle-Fischer, § 78 a, kn. 13; Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 11; Lackner-Kühl, § 78 a, kn. 3.

⁹⁷ Tröndle-Fischer, § 78 a, kn. 13; Lackner-Kühl, § 78 a, kn. 5; Jescheck-Weigend, s. 913; Bock, s. 14.

⁹⁸ Görüşler için bkz.: Önder, s. 785, 786

⁹⁹ Bkz.: Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 5; Tröndle-Fischer, § 78 a, kn. 7; Koca-Üzülmez, s. 668; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 932; Önder, s. 786; Toroslu, s. 465.

ni, dolayısıyla yaralanma ya da ölüm anının ikinci fıkradaki suçun işlenme tarihi olduğunu, dava zamanaşımı süresinin bu andan itibaren hesaplanması gerektiğini ifade etmiştir. Ancak Yargıtay 2. fıkradaki temel suç tipindeki hareketten meydana gelen yaralama veya ölüm neticesini netice sebebiyle ağırlaşan suç olarak nitelendirmesi gerekirken nitelikli hal olarak kabul etmiştir¹⁰⁰. Aslında verilen örnek, taksirli suçlarda netice sebebiyle ağırlaşan suça ilişkindir.

e. İhmali Suçlarda

Ceza Kanunumuzun 66. maddesinde 6. fıkrasında ihmali suçlara ilişkin bir belirleme yapılmamıştır. Doktrinde dava zamanaşımına ilişkin tespit, gerçek ihmali suçlara ve görünüşte ihmali suçlara ilişkin olarak ayrı ayrı yapılmaktadır.

Gerçek ihmali suçlarda, hareket yükümlülüğünün ortadan kalkmasından itibaren dava zamanaşımı süresi işlemeye başlar¹⁰¹. Hareket yükümlülüğü devam ettiği müddetçe ihmali hareket bitmemiştir¹⁰². Örneğin TCK'nın 98. maddesinde düzenlenen yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi suçunda yardıma muhtaç kişiye yardım etmeyen kişi açısından dava zamanaşımı süresi ambulansın gelmesi durumunda bu andan itibaren başlayacaktır. Zira failin hareket yükümlülüğü ambulansın gelmesiyle ortadan kalkmıştır. Belirli bir zaman dilimi içerisinde veya belirli bir zamana yönelik olarak yerine getiri-

¹⁰⁰ Yargıtay Ceza Genel Kurul Kararında "TCY'nin 383. maddesinin birinci fıkrasında yazılı, neticesi hareketten ayrı ve seçimler suçlardan olan genel bir tehlikeyi içerecek biçimde tahribat ve musibete neden olma suçunun gerçekleşme anı, sonucun yani tahribat ve musibetin gerçekleştiği andır, başka bir deyişle, yapının genel bir tehlikeyi içerecek biçimde yıkılması halinde, yapının yıkıldığı andır. Bu nedenle suç tarihi de: yıkılma (göçme - çökme) andır. İkinci fıkrada yazılı suç ise, genel bir tehlikeyi içerecek biçimde yıkılan binanın, yasadaki öngörülen yaralanma ya da ölüm sonucuna yol açtığı anda işlenmiş sayılır. Dolayısıyla, suçun nitelikli biçiminin oluşumu için zorunlu öge olan, yaralanma ya da ölüm anı, ikinci fıkradaki suçun işlenme tarihi olduğundan, bu suç yönünden TCY'nin 102. maddesinde öngörülen dava zamanaşımının da bu tarihten itibaren hesaplanması gerekir. Bu açıklamalar ışığında somut olay ele alınıp değerlendirildiğinde; Yapım aşamasındaki kusurlu hareketleri ile, genel tehlike yaratacak biçimde binaların çökmesine ve ölüme neden olan sanıkların eylemlerinin TCY'nin 383/2. maddesindeki suçu oluşturduğu, binalar içinde bulunan 22 kişinin öldüğü 17 Ağustos 1999 gününün suç tarihi olduğu, kamu davasının ise Yasası'nın 102. maddesinde öngörülen beş yıllık dava zamanaşımı dolmadan 20.12.1999 tarihli iddianameyle açıldığı anlaşılmaktadır. Bu itibarla, TCY'nin 383. maddesinin birinci fıkrasındaki suçun oluşumu için tehlikenin fiilen meydana gelmesi, başka bir deyişle tahribat ve musibetin gerçekleşmesi, ikinci fıkrasındaki suçun oluşumu için de ölümün meydana gelmesi gerektiğini gözardı eden Yerel Mahkemenin, kusurlu inşa edilen yapı için kullanma izin belgesinin alındığı tarihi suçun işlendiği tarih, dolayısıyla dava zamanaşımının başlangıç tarihi olarak kabul edip, kamu davasının zamanaşımı süresinin dolmasından sonra açıldığı gerekçesiyle ortadan kaldırılmasına karar vermesi isabetsizdir." belirlemesi yapılmıştır: 08.11.2003, E. 2003/9-261, K. 2003/274, www.kazanci.com. (E. T. 02.02.2014).

¹⁰¹ Lackner-Kühl, § 78 a, kn. 8; Bock, s. 14; Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 6; Öztürk-Erdem, s. 500.

¹⁰² Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 6.

lecek hareket yükümlülüğü daima bu sürenin bitimiyle sona ermez. Bir çok kez sonradan yapma yükümlülüğü olabilir. Zamanaşımı ancak bu yükümlülüğün ortadan kalkmasıyla başlar¹⁰³. Ancak doktrinde failin kendisinden bekleneni yapmamasıyla dava zamanaşımı süresinin işlemeye başlayacağını belirten yazarlar da bulunmaktadır¹⁰⁴.

Görünüşte ihmali suçlarda ise, tipikliğe uygun netice gerçekleşmesinden itibaren dava zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır¹⁰⁵. Belli bir icrai davranışta bulunma hususunda hukuki yükümlülüğün yerine getirilmemesi dava zamanaşımı süresinin işlemeye başlamasını gerektirmemektedir¹⁰⁶. Bir annenin çocuğunu beslememek suretiyle ölümüne neden olduğu olayda dava zamanaşımı süresi çocuğun beslenmemesinden değil ölmesinden itibaren işlemeye başlayacaktır.

2. Kesintisiz Suçlarda

Ceza Kanunumuzun 66. maddesinin 6. fıkrasında kesintisiz suçlarda dava zamanaşımı süresinin ne zaman başlayacağı açıkça ifade edilmiştir. Buna göre kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği günden itibaren zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır. Kesintisiz suçlarda failin icrasının devam etmesi söz konusudur. Fiil işlendiği sürece hukuka aykırı durum devam etmektedir¹⁰⁷. Dolayısıyla kanun koyucu hukuka aykırı durumun ortadan kalktığı andan itibaren dava zamanaşımı süresinin işlemeye başlayacağını kabul etmiştir. Bu açıdan kesintinin gerçekleştiğinin söylenebilmesi için hukuka aykırı durumun ortadan kalkması gerekmektedir. Örneğin kişi hürriyetinden yoksun kılma suçunda (TCK m. 109) mağdurun serbest bırakıldığı andan itibaren dava zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır¹⁰⁸.

Bu başlık altında önemli olan bir suçun kesintisiz suç olup olmadığının tespit edilmesidir. Eğer suç kesintisiz değilse dava zaman aşımı hareketin bitmesinden veya neticenin gerçekleşmesinden itibaren başlayacaktır.

Buna karşın durum suçlarında dava zamanaşımı süresinin işlemesi, hukuka aykırı durumun meydana gelmesiyle devam eden dolaylı etkilerden bağımsızdır. Yani belirleme tamamlanmış suça göre yapılacaktır. Meydana gelen durumun

¹⁰³ Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 6.

¹⁰⁴ Önder, s. 788; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 933, 934.

¹⁰⁵ Bock, s. 14; Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 6; Önder, s. 788; Tröndle-Fischer, § 78 a, kn. 16; Öztürk-Erdem, s. 501.

¹⁰⁶ Önder, s. 788.

¹⁰⁷ Önder, s. 786.

¹⁰⁸ Bkz.: Tröndle-Fischer, § 78 a, kn. 12; Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 11; Jescheck-Weigend, s. 913; Bock, s. 14; Öztürk-Erdem, s. 500.

devam etmesi (yüzdeki sabit izin devam etmesi) zamanaşımı süresinin başlamasında göz önüne alınmaz¹⁰⁹.

İştirak halinde işlenen suçlarda da kesintisiz suçun niteliğine uygun belirleme yapılmalıdır.

3. Teşebbüs Halinde Kalmış Suçlarda

Ceza Kanunumuzun 66. maddesinin 6. fıkrasında dava zamanaşımı süresinin işlemeye başlamasıyla ilgili yapılan belirlemelerden biri de teşebbüs halinde kalan suçlardır. Bu düzenlemeye göre teşebbüs hâlinde kalan suçlarda failin tamamlanmasına hizmet eden son hareketin yapıldığı günden itibaren dava zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır¹¹⁰. Bunun için son hareketin bitmesi gerekir. Dolayısıyla doktrinde örnek verilen posta ile gönderilen zehirli paketin postada yakalanması halinde dava zamanaşımı süresinin yakalanma anından değil, failin paketi postaladığı tarihten itibaren başlayacağı görüşüne katılmaktayız¹¹¹. Kabul ettiğimiz görüş çerçevesinde yakalanma anından itibaren dava zamanaşımı süresinin işlemesi gerekir. Ceza Kanunumuzun 66. maddenin 6. fıkrasındaki hüküm icrai suçlara ilişkin bir belirlemedir. Ceza Kanunumuzda (TCK m. 35, 36) ihmali suçlara teşebbüs kabul edilmediğinden 66. maddedeki dava zamanaşımı süresinin başlamasına ilişkin düzenlemenin teşebbüs halinde kalan icrai suçlar olarak anlaşılması gerekir.

İştirak halinde işlenen suçlarda dava zamanaşımı süresinin işlemeye başlayacağı an failin son hareketine göre belirlenecektir. Eğer olayda müşterek faillik durumu söz konusuysa müşterek faillerin birçok teşebbüs hareketinden sonuncusunun gerçekleştiği tarihten itibaren dava zamanaşımı süresi işlemeye başlar¹¹².

4. İştirak Halinde İşlenen Suçlarda

Bu başlık altında dolaylı faillik, müşterek faillik ve şeriklik için belirleme yapılacaktır.

Dolaylı faillikte dava zamanaşımı süresi, araç olarak kullanılan kişinin fiilinin bitmesinden¹¹³ veya fiilinin neticesinin gerçekleşmesinden ya da teşebbüs aşamasında kalmışsa son hareketin tamamlanmasından itibaren başlayacaktır.

¹⁰⁹ Bkz.: Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 11; Tröndle-Fischer, § 78 a, kn. 12.

¹¹⁰ Tröndle-Fischer, § 78 a, kn. 4; Lackner-Kühl, § 78 a, kn. 9; Bock, s. 14; Toroslu, s. 465; Demirbaş, s. 718.

¹¹¹ Dönmezer-Erman, s. 259; Toroslu, s. 465.

¹¹² Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 7.

¹¹³ Bock, s. 14.

Müşterek faillikte dava zamanaşımı süresi fiilin tamamlandığı günden itibaren başlar¹¹⁴. Yani yukarıda belirttiğimiz sırf hareket suçu veya neticeli suçlara ilişkin belirlenmeler çerçevesinde dava zamanaşımı süresinin başlaması tespit edilecektir. Sırf hareket suçlarında tüm katılanlar için dava zamanaşımı süresi müşterek faillerden birinin son hareketi gerçekleştirdiği günden itibaren başlayacaktır. Neticeli suçlarda tüm katılanlar için dava zamanaşımı süresinin başlaması neticenin gerçekleştiği günden itibaren olacaktır. Teşebbüs aşamasında kaldığında müşterek faillerin yaptığı bir çok teşebbüs hareketinden sonuncusundan itibaren dava zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır¹¹⁵.

Azmettiren ve yardım eden için dava zamanaşımı süresi asıl fiilin bitmesinden veya asıl fiilin tipe uygun neticesinin gerçekleşmesinden itibaren başlayacaktır. Ya da failin fiili teşebbüs aşamasında kalmışsa son hareketin bitmesinden itibaren zamanaşımı süresi işler. İştirakte bağlılık kuralı bu sonucu doğurmaktadır¹¹⁶. Tek bir hareketle bağımsız birçok asıl fiile katkı sağlanmışsa dava zamanaşımı süresi en son asıl fiilin bitmesinden itibaren başlayacaktır¹¹⁷. Şeriklerin katkılarının farklı günlerde olması önemli değildir. Sorumluluk asıl fiile bağlı olarak tespit edildiğinden dava zamanaşımı süresinin başlaması asıl fiile göre belirlenmektedir¹¹⁸.

Zincirleme suçlarda ise her bir suç için belirleme yapıp dava zamanaşımının başlayacağını zaman tespit edilmelidir. Buna göre ortaklar, zincirleme suçun kapsamına giren tüm suçlara katılmışlarsa her bir suç için dava zamanaşımı süresi hesap edilmeli ve en son suçun işlendiği günden itibaren her bir suç için dava zamanaşımı süresi işlemeye başlamalıdır¹¹⁹. Ancak bütün ortaklar suçlardan hepsine katılmamışlarsa katıldıkları suç göz önüne alınarak belirleme yapılmalıdır. Eğer katıldıkları suç zincirleme suç oluşturuyorsa, zincirleme suçun kapsamına giren en son suçtan itibaren dava zamanaşımı süresi her bir suç için işlemeye başlamalıdır.

5. Suçların İçtimanda

Bu başlık altında fikri içtima ile zincirleme suçlarda dava zamanaşımı süresinin ne zaman işlemeye başlayacağı ifade edilecektir. Bileşik suç, suçların içtimaı kapsamına girmediğinden ayrı başlık altında incelenmeyecektir. Zira bileşik suç, biri diğerinin unsuru veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla

¹¹⁴ Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 8.

¹¹⁵ Bkz.: Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 7; Bock, s. 14; Toroslu, s. 465.

¹¹⁶ Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 8; Zafer, s. 565. Ayrıca bkz.: Bock, s. 14.

¹¹⁷ Tröndle-Fischer, § 78 a, kn. 4.

¹¹⁸ Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 933.

¹¹⁹ Bkz.: Bir sonraki başlık 5, b.

tek fiil sayılan suçtur. Bileşik suçta bir fiil ve tek suç vardır. Tek kanun hükmü ihlal edilmiştir. Dolayısıyla suçların içtimaı şekli değildir. Ceza Kanunumuz da bu tür suçlarda içtima hükümlerinin uygulanmayacağını açıkça ifade etmiştir (TCK m. 42). Bu nedenle bileşik suç halinde genel kural uygulanacak tamamlanmasına veya teşebbüs halinde kalmasına göre belirleme yapılacaktır. Bu çerçevede suçun sırf hareket suçu veya neticeli suç olması ya da suç türü göz önüne alınarak değerlendirmeye gidilecektir¹²⁰. Örneğin yağma suçunda zamanasını malın alınmasından itibaren başlayacaktır (TCK m. 148). Tehdit suretiyle konut dokunulmazlığının ihlal edilmesi halinde, konutta bulunduğu süre zarfında suç işlendiğinden konut dokunulmazlığının ihlaline son verilmesinden itibaren dava zamanasını süresi işleyecektir (TCK 116/4). Cebir ile kişi hürriyetinden yoksun kılma suçu işlendiğinde dava zamanasını süresinin başlaması mağdurun serbest bırakıldığı andan itibaren olacaktır.

Fiil tekliğinde dava zamanasını süresinin başlaması, doğal hareket tekliği ve hukuki hareket tekliğine ilişkin olarak müşterek yapılmaktadır. Doğal hareket tekliği ve hukuki hareket tekliğinde dava zamanasını süresi, tek hareket içinde yer alan sonuncu hareketin bitmesinden itibaren başlar. Böylelikle birbirinden zaman olarak ayrı bulunan bu hareketler zamanasına uğramamış hareket tekliği olarak bir araya toplanabilir¹²¹.

Görünüşte içtima kapsamında nitelendirilen cezalandırılmayan sonraki fiil olaylarında eğer önceki fiil dava zamanasına uğramışsa sonraki fiilin de cezalandırılmayacağı kabul edilmektedir¹²². Ancak sonraki fiil bağımsız suç olarak düzenlenmişse ve önceki fiili gerçekleştiren bu fiili de işlemişse bu fiil için ayrı, önceki fiil için ayrı dava zaman aşımı süresi işlemeye başlayacaktır. Suçların sırf hareket suçu veya diğer suç grubu olmasına göre yukarıdaki belirlemeler çerçevesinde dava zamanasını süresinin işlemeye başlaması tespit edilecektir (örneğin TCK m. 282/1). Diğer fiile (öncül suça) bağlı olarak ikinci fiilin işlendiği durumlarda ikinci fiilden dolayı failin cezalandırılabilmesi için ikinci fiilin birinci fiilin (öncül suçun) dava zamanasını süresi dolmadan işlenmesi gerekir. Eğer ilk fiilin dava zamanasını süresi dolduktan sonra örneğin aklama fiili işlenmişse bu ikinci fiilden dolayı cezalandırma imkanı kalmayacaktır. Sonraki fiilin işlenmesinden sonra önceki fiilin zamanasına uğraması önemli değildir¹²³.

¹²⁰ Son neticenin esas alınmasına ilişkin olarak bkz.: Önder, s. 789; Gökçen, s. 11.

¹²¹ Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 9. Aynı şekilde Lackner-Kühl, § 78 a, kn. 6.

¹²² Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 9; Vorbem. §§ 52 ff., kn. 136; Jescheck-Weigend, s. 736.

¹²³ Bkz.: Özgenç, Suç Örgütleri, s. 72, 73.

Getirilen düzenleme önceki fiile (öncül suç) katılmamayı suçtan sorumluluk için aramışsa, önceki fiile katılmayanlar için dava zamanaşımı süresi önceki fiilden bağımsız olarak işledikleri suç açısından belirlenecektir (örneğin TCK m.165)¹²⁴. Kanaatimizce m. 165'ten sorumluk için de önceki fiilin dava zamanaşımı süresi dolmadan maddede belirtilen fiillerin gerçekleştirilmesi gerekir. Cezalandırılmayan sonraki fiilde nasıl ki önceki fiil dava zamanaşımına uğradığında sonraki fiil cezalandırılmıyorsa, sonraki fiilden sorumluluğu kabul edilen kişi açısından da cezalandırılabilmesi için önceki fiile ilişkin dava zamanaşımı süresi dolmadan sonraki fiili işlemesi gerekir¹²⁵. Önceki fiilden cezalandırılabilirlik ortadan kalktıktan sonra cezalandırılmayan bir fiilden dolayı başka bir fiilin suç kabul edilip sorumluluk tayin edilmesi söz konusu olmamalıdır. Aynı belirlemeler TCK m. 281'deki suç açısından da geçerlidir¹²⁶.

a. Fikri İçtimada

Ceza Kanunumuz 66. maddesinde fikri içtimaya ilişkin bir belirlemeye gitmemiştir. Fikri içtimanın niteliğinden yola çıkmak suretiyle belirleme yapılabilmektedir. Fikri içtimada birden fazla suç bulunduğundan her bir suç için dava zamanaşımı süresinin belirlenmesi gerekmektedir. Çünkü her bir suç farklı zamanlarda gerçekleşebilir¹²⁷. Örneğin tek fiille hem mala zarar vermenin hem de bir kişinin öldürülmesine teşebbüs edilmesi durumunda, mala zarar verme için dava zamanaşımı süresi belirlenip mala zarar vermenin gerçekleştiği tarihten itibaren işlemeye başlayacak, öldürmeye teşebbüs edilen bir kişinin 2 ay sonra ölmesi durumunda öldürmeden dolayı hesaplanan dava zamanaşımı süresi ölümden itibaren işlemeye başlayacaktır.

Doktrinde bazı yazarlar ise, en ağır fiilin neticesinin gerçekleştiği günden itibaren işlemeye başlayacağına ifade etmektedirler¹²⁸. Bu görüşe katılmak söz konusu değildir. Zira her zaman cezalandırmanın en ağır suçtan gerçekleşmesi mümkün olmayabilir. En ağır suçun şarta bağlı olduğu hallerde şart gerçekleşmemişse diğer suçtan sorumluluk söz konusu olacaktır. Cezalandırılması söz konusu olmayan bir fiilin dava zamanaşımı süresini diğer suça uygulamak mümkün değildir. Ayrıca bu tespit fikri içtimanın niteliğine de aykırı bir belirlemedir. Fikri içtimada her biri cezalandırılabilir nitelikte birden fazla suç vardır. Buna aykırı olarak tek suç varmış gibi belirleme yapılması doğru değildir.

¹²⁴ Krş. Önder, s. 789.

¹²⁵ Madde gerekçesinde önceki suçun cezalandırılabilir olmasının gerekmediği, zamanaşımına uğramış olmasının da önemli olmadığı belirtilmektedir.

¹²⁶ Bu suç için bkz.: Özgenç, Suç Örgütleri, s. 104.

¹²⁷ Bkz.: Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 1; Tröndle-Fischer, § 78 a, kn. 5; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 934.

¹²⁸ Günay, s. 39; Taner, s. 65.

Ayrıca fikri içtimanın kapsamına giren suçun mutlaka neticeli suç olması da gerekmemektedir.

b. Zincirleme Suçlarda

Ceza Kanunumuzun 66. maddesinin 6. fıkrası, dava zamaşımı süresinin zincirleme suçlarda son suçun işlendiği günden itibaren işlemeye başlayacağını düzenlemektedir¹²⁹. Doktrinde de dava zamaşımının zincirleme suçlarda her bir suçtan itibaren değil, son suçun işlendiği günden itibaren başlayacağı kabul edilmektedir¹³⁰.

Ancak Yargıtay Ceza Genel Kurulu verdiği kararlarda, her bir suç için dava zamaşımı süresini işlendiği tarihten başlatmakta, yargılama aşamasında suçlardan biri hakkında dava zamaşımı süresi dolmuşsa düşme kararının verilmesini hukuka uygun kabul etmekte ve zincirleme suç ilişkisinin uygulanmasında düşme kararının konusunu oluşturan suçun dikkate alınmayacağını ifade etmektedir¹³¹. Ceza Genel Kurulu, şikayetten vazgeçmede olduğu gibi dava zamaşımının dolması halinde de kovuşturulabilir olmaktan çıkan suç hakkında düşme kararının verilmesini ve zincirleme suç ilişkisinden çıkarılmasını hukuka uygun kabul etmektedir¹³². Dolayısıyla da dava zamaşımını son suçun işlendiği günden baş-

¹²⁹ Zincirleme suçlarda dava zamaşımının belirlenmesine ilişkin açıklamaların geniş ölçüde yararlandığı çalışma için bkz.: Akbulut, Berrin, "Zincirleme Suça İlişkin Özel Belirlemeler Hakkında Bazı Tespitler", Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi, Mayıs-Haziran 2010, S. 69-70, s. 149-151.

¹³⁰ Öztürk-Erdem, s. 500; Koca-Üzülmez, s. 669; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s.933; Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, Genel Hükümler, s. 738; Önder, s. 786; Dönmezer-Erman, s. 259; Centel-Zafer-Çakmut, s. 745.

¹³¹ Doktrinde Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararının TCK'nun 66. maddesinin 6. fıkrasına aykırı yorum olduğu ifade edilerek yanlış bulunmaktadır: Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 837, dipnot 354; Eker, Hüseyin, Açıklamalı-İçtihatlı Hırsızlık Suçları, Ankara 2013, s. 295, 296.

¹³² Ceza Genel Kurulu Kararına göre "Yargıtay C. Başsavcılığı ile Özel Daire arasında oluşan ve Ceza Genel Kurulunca çözümlenmesi gereken uyuşmazlık; hakkında iki farklı tarihte tutanak tutulan sanığın, yerel mahkemece zincirleme şekilde hırsızlık suçundan 5237 sayılı TCY'nin 142/1-f, 43 ve 62. maddeleri uyarınca cezalandırılmasına karar verilen olayda, Özel Dairece yerel mahkeme hükmünün zincirleme suç hükümleri kapsamında değerlendirilen bir eylemin zamaşımından düşmesine karar verilirken, diğer eylemle ilgili eksik soruşturmadan bozma kararı verilmesinin olanaklı olup olmadığının belirlenmesine ilişkindir.

İncelenen dosya içeriğinden;

Sanık hakkında kaçak elektrik kullandığından bahisle tutulan 19.05.2003 ve 29.08.2005 tarihli tutanaklara ilişkin 01.08.2007 günlü iddianame ile 5237 sayılı TCY'nin 142/1-f, 43 ve 53. maddeleri uyarınca cezalandırılması istemiyle kamu davası açıldığı ve yerel mahkemece zincirleme suç hükümleri uygulanarak hüküm kurulduğu anlaşılmaktadır.

5237 sayılı TCY'ye hakim olan ilke gerçek içtima olduğundan, bunun sonucu olarak, "kaç fiil varsa o kadar suç, kaç suç varsa o kadar ceza" söz konusu olacaktır. Nitekim bu husus Adalet Komisyonu raporunda da; "Ceza hukukunun temel kurallarından birisi, 'kaç fiil varsa o kadar suç, kaç suç varsa o kadar ceza vardır' şeklinde ifade edilmektedir. Bunun istisnaları, suçların

latmamakta, 6. fıkranın ne şekilde uygulanacağına ilişkin bir belirleme de yapmamaktadır. Verilen kararın 66. maddenin 6. fıkrasına uygun olmadığı açıktır.

Zincirleme suçlarda zamanaşımı süresinin son suçun işlendiği günden itibaren başlaması kanunun açık hükmü olduğundan bu düzenlemeye uygun belirleme yapılması gerektiğini düşünüyoruz. Kanunun hükmünü şu şekilde yorumlamaktayız. Zincirleme suçlarda birbirinden bağımsız birden çok suç vardır¹³³. Dolayısıyla dava

ıçtımai bölümünde belirlenmiştir. Bu istisnalar dışında, işlenen her bir suçla ilgili olarak ayrı ayrı cezaya hükmedilecektir. Böylece verilen her bir ceza, bağımsızlığını koruyacaktır” şeklinde ifade edilmiştir. Bu kuralın istisnalarına ise, 5237 sayılı TCY'nin “suçların ıçtımai” bölümünde, 42 (bileşik suç), 43 (zincirleme suç) ve 44. (fikri ıçtımai) maddelerinde yer verilmiştir.

Ceza hukukunda yasadaki suç tanımına uygun şekilde gerçekleşen her netice ilke olarak ayrı bir suç oluşturur ve fail kaç netice meydana getirmiş ise o kadar suç işlemiş sayılarak her birinden dolayı ayrı ve bağımsız cezalandırılır. Ancak bazı hallerde birden fazla netice meydana gelmiş olsa bile, faile meydana gelen netice kadar ceza verilmeyerek tek bir ceza verilmesi ile yetinilir. Birden fazla neticenin meydana gelmesine karşın faile tek ceza verilmesini gerektiren hallerden biri de zincirleme suçtur. Zincirleme suçta faile tek ceza verilirken, yasamın öngördüğü miktarda bir artırım da yapılması sözkonusudur.

Zincirleme suç, 5237 sayılı TCY'nin 43/1. maddesinde; “Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda, bir cezaya hükmedilir. Mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır” biçiminde düzenlenmiştir. Buna göre zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi için;

- a- Aynı suçun değişik zamanlarda birden fazla işlenmesi,
- b- İşlenen suçların mağdurlarının aynı kişi olması,
- c- Bu suçların aynı suç işleme kararı altında işlenmesi gerekmektedir.

Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere zincirleme suç hükümlerinin uygulandığı hallerde aslında işlenmiş birden fazla suç olmasına karşın fail bu suçların her birinden ayrı ayrı cezalandırılmamakta, buna karşın bir suçtan verilen ceza belirli bir miktarda arttırılmaktadır. Dolayısıyla zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasında esas alınan suçlardan herhangi birisi hakkında, yargılama aşamasında şikâyetten vazgeçme veya dava zamanaşımı gibi kovuşturma yapılmasına engel bir nedenin ortaya çıkması halinde, bu suçun zincirleme suç uygulaması kapsamı dışına çıkarılarak açılan kamu davasının düşmesine karar verilmesi yerinde bir uygulamadır.

Bu açıklamalar ışığında uyuşmazlık konusu değerlendirildiğinde;

Sanığın, hakkında iki farklı tarihte tutulan tutanakdan ötürü zincirleme biçimde hırsızlık suçundan cezalandırılması istemiyle açılan kamu davasının yargılaması sonucunda, yerel mahkemece zincirleme suç hükümleri uygulanmak suretiyle hırsızlık suçundan mahkûmiyetine karar verilmiştir. Yerel mahkemece 5237 sayılı TCY'nin 43/1. maddesi uyarınca zincirleme suç hükümleri kapsamında değerlendirilerek hüküm kurulan iki suçtan birisi olan 19.05.2003 tarihli tutanağa ilişkin hırsızlık suçundan açılan kamu davasının, Özel Daire tarafından inceleme tarihi itibarıyla dava zamanaşımının gerçekleşmesi nedeniyle 765 sayılı TCY'nin 102/4, 104/2 ve 5251 sayılı CYY'nin 223/8. maddeleri uyarınca düşmesine karar verilmesinde bir isabetsizlik bulunmamaktadır.

Bu itibarla, Yargıtay C. Başsavcılığının haklı nedene dayanmayan itirazının reddine karar verilmelidir.”; CGK, 28.02.2012, E. 2010/2-287, K. 2012/58; Aynı yönde CGK, 20.03.2012, E. 2011/2-433, K. 2012/108.

¹³³ Doktrinde zamanaşımının başlangıcı yönünden de zincirleme suçların tek suç sayıldığı ifade edilmektedir: İçel, Kayıhan, Suçların İçtımai, İstanbul 1972, s. 155; Demirbaş, s. 514; Koca-Üzülmez, s. 482.

zamanaşımı süresi her bir suç için ayrı ayrı belirlenmeli, ancak her bir suç için zamanaşımı süresi son suçun işlendiği günden başlamalıdır. Burada yine her suç için kanunda öngörülen cezanın üst sınırı esas alınacak, ancak somut olayda faile daha ağır ceza verilmesini gerektiren nitelikli haller de göz önünde bulundurulacaktır (m. 66/f. 3). Ancak zamanaşımı süresinin belirlenmesinde sonuç ceza dikkate alınmayacaktır. Eğer suçlardan birinde veya hepsinde yaş küçüklüğü varsa yukarıda belirtilen şekilde hesaplanan sürelerin yarısının veya üçte ikisinin geçmesiyle suç veya suçlar zamanaşımına uğrayacaktır. Burada da yine zamanaşımı süresi her suç için son suçun işlendiği günden itibaren başlayacaktır. Kabul edilen görüşün bir sonucu olarak zincirleme suçlarda zamanaşımı süresi yalnızca en ağır cezayı gerektiren suça göre belirlenmeyecektir. Zincirleme suç nedeniyle artırım oranı teşebbüsten ve iştirakten sonra yapılacağından nitelikli hale göre ağır olan suç bunların uygulanmasıyla diğer suçların cezasından daha aşağıya düşebilir. Dolayısıyla da zamanaşımı süresi failin alacağı cezanın ilgili olduğu suçtan değil bir başka suçtan belirlenebilecektir. Halbuki yukarıda da belirtildiği gibi, zamanaşımı süresinin belirlenmesinde hükmedilmesi mümkün olan en yüksek ceza miktarı esas alınacaktır.

Her suça göre dava zamanaşımı süresinin belirlenmesi ve son suçun işlendiği günden itibaren başlatılması yaş küçüklüğü döneminde işlenen suç açısından da sorun ortaya çıkarmayacaktır. Zincire dahil her suça göre dava zamanaşımı süresi belirlenmezse, zincirleme suça dahil olan suçlardan birinin yaş küçüklüğü döneminde işlenmesinin herhangi bir önemi olmayacaktır. Zamanaşımı süresi en ağır suça göre belirlendiğinden yaş küçüklüğü döneminde işlenen suç için m. 66/2'de belirtilen süreler (yarı ve üçte iki) geçmesine rağmen zamanaşımı uygulanmayacaktır. Bu sonucun zincirleme suçun kabul edilmiş amacına aykırı olduğunu belirtmek gerekir. Bu nedenle de her suça göre zamanaşımı süresinin belirlenmesi getirilen düzenlemeye uygunluk taşıyacaktır. Tabi ki, somut olayda bazı nedenler yoksa ve şikayetten vazgeçme gibi şartlar gerçekleşmemişse nitelikli halin uygulanmasıyla tespit edilen en ağır ceza zamanaşımı süresinin belirlenmesinde doğru sonuç verecektir. Yani bu ceza kişinin zincirleme suçun uygulanmasıyla alacağı cezanın suçuyla ilgili olduğundan herhangi bir sorun ortaya çıkmayacaktır. Ama diğer durumlarda uygulamada sorunlar meydana gelecektir.

Ceza Kanunumuzdaki sürenin başlangıcıyla ilgili düzenleme mülga 765 sayılı Kanundaki düzenlemeyle aynıdır. Ancak zamanaşımı süresinin belirlenmesinde hangi cezanın esas alınacağı konusunda belirleme yapılmamıştı. Dolayısıyla zincirleme suçlarda zincirleme suç için verilecek cezanın mı¹³⁴, yoksa en ağır cezanın mı esas alınacağı tartışılmıştır¹³⁵.

¹³⁴ Sancar, Türkan Yalçın, Mütessesil Suç, Ankara 1995, s. 126. Bazı yazarlar zamanaşımı süresinin hesabında yaş küçüklüğünün de uygulanacağını belirterek somut cezanın uygulanmasına taraftar olmuşlardır: Dönmezer-Erman, s. 256.

¹³⁵ İcel, s. 156.

Zincirleme suçlarda her suç bağımsızlığını koruduğundan zaman aşımını durduran ve kesen sebepler yönünden de aynı şekilde düşünmek gerekir. Bu suçlardan biri için gerçekleşen neden yalnızca o suç için uygulanacak, diğerleri için zamanaşımı işlemeye devam edecektir. Örneğin suçlardan biri için izin alınması için başvurulduğunda o suç için zamanaşımı duracaktır. Diğerleri içinse işlemeye devam edecektir¹³⁶.

Her suçun bağımsızlığını koruduğu düşüncesi, kanunun yurt dışında işlenen suçların cezasıyla ilgili olarak dava zaman aşımını kabul etmediği hallerde de uyumluluk göstermektedir. Yurt dışında işlenen ve dava zamanaşımı uygulanmayan suçlar nedeniyle Türkiye’de yargılama yapıldığı ve Türkiye’de gerçekleştirilen suçlarla birlikte zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasının söz konusu olduğu hallerde de her suç için zamanaşımı ayrı ayrı değerlendirilecektir. Dolayısıyla 66. maddenin 7. fıkrası gereğince kanunumuzun ikinci kitabının dördüncü kısmında yazılı ağırlaştırılmış müebbet veya müebbet (bu cezalar için zincirleme suç ilişkisi uygulanmayacak) veya on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçların yurt dışında işlenmesi halinde, bu suçlar için zamanaşımı uygulanmayacak, bunların dışındaki diğer suçlar için zamanaşımı kuralları uygulanmaya devam edecektir.

6. Objektif Cezalandırılabilme Şartları İçeren Suçlarda

Cezalandırılabilme şartlarına ilişkin suçlarda dava zamanaşımı süresinin ne zaman işlemeye başlayacağı konusunda kanunumuzda bir belirleme bulunmamaktadır. Doktrinde ise sorun tartışmalıdır. Bazı yazarlar cezalandırılabilme şartı içeren suçlarda dava zamanaşımının unsurların gerçekleştiği andan itibaren başlayacağını, cezalandırılabilme şartına bakılmayacağını ifade etmektedirler. Bu görüşe göre sürenin cezalandırılabilme şartından başlayabilmesi için Ceza Kanunumuzun dava zamanaşımını düzenleyen hükümlerinde açıklık olması gerekirdi. Bu olmadığı gibi, kural suçun işlendiği andan itibaren dava zamanaşımı süresinin başlayacağı şeklindedir. Suçun işlendiği anın ise unsurların gerçekleştiği an olduğunu ifade etmektedirler¹³⁷. Diğer görüş ise, şart gerçekleşme-

¹³⁶ Aksi düşünce için bkz.: Gökçen, s. 16.

¹³⁷ Bu görüşe göre cezalandırılabilme şartının ceza hukukundaki tek işlevi cezalandırmayı sağlamasıdır. Ceza hukukunda kıyas yasak olduğuna göre kıyas yapılarak cezalandırılabilme şartını da içerecek bir anlam yüklenemeyeceği ifade edilmektedir. Ayrıca zamanaşımı kurumunun kabulünün sebebi, suçun işlenmesinden uzun sürenin geçmesinden sonra suçun kovuşturulmasında sosyal yararın bulunmamasıdır. Dolayısıyla zamanaşımını yıllar sonra gerçekleşebilecek cezalandırılabilme şartına bağlamanın zamanaşımı kurumunu anlamsızlaştıracığı belirtilmektedir. Üstelik failin kastı dışında kalan, objektif nitelik taşıyan bir durumun sürekli olarak onun açısından cezalandırılabilme tehdidi olarak kabul etmek anlamını taşıyacağı da ileri sürülmektedir: Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, Genel Hükümler, s. 739, 456, 457. Unsurların gerçekleştiği andan itibaren başlayacağına ilişkin olarak ayrıca bkz.: Dönmezer-Erman, s. 260; Demirbaş, s. 719; Artuk-Alşahin, s. 39; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 934; Zafer, s. 565.

den devletin cezalandırma hakkı doğmayacağı için dava zamanaşımı süresi cezalandırılabilme şartının gerçekleştiği andan itibaren işlemeye başlayacağını kabul etmektedir¹³⁸. Bazı yazarlar da şartın gerçekleştiği andan itibaren zamanaşımı süresinin işleyeceğini kabul etmekle beraber, gerekçe olarak suçun işlenmiş ve dolayısıyla tamamlanmış sayılabilmesi için şartın gerçekleşmesi gerektiğini belirtmektedirler¹³⁹. Yargıtay da verdiği kararda bu görüş çerçevesinde belirleme yapmıştır. Yargıtay'a göre, "Hileli iflas suçunda suçun objektif cezalandırılabilme koşulu ticaret mahkemesince iflas kararı verilmesi olup suçun maddi unsurunu oluşturan hareketlerin iflas kararının verilmesinden önce yapılması halinde suç tarihi iflas kararının kesinleşme tarihi"dir¹⁴⁰. Biz de bu görüşlerden ikincisine katılmaktayız ve şartın gerçekleşmesinden itibaren dava zamanaşımı süresinin işlemeye başlayacağını kabul etmekteyiz. Objektif cezalandırılabilme şartlarının arandığı suçlarda şart gerçekleşmediği müddetçe devletin faili cezalandırma imkanı olmadığı için şart gerçekleştiğinde dava zamanaşımı süresinin işlemeye başlaması gerekir. Birden fazla objektif cezalandırılabilme şartı gerçekleşmişse ilk şartın gerçekleşmesinden itibaren dava zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta bulunmaktadır. Eğer suçun tamamlanmasından sonra şart gerçekleşmişse belirttiğimiz durum geçerli olacaktır. Eğer suçun tamamlanması şartın gerçekleşmesinden sonra olmuşsa o zaman fiilin tamamlandığı andan itibaren dava zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır¹⁴¹.

7. Çocuklara Karşı Belirli Kişiler Tarafından İşlenen Suçlarda

Ceza Kanunumuzun 66. maddesinin 6. fıkrasında dava zamanaşımı süresinin başlamasına ilişkin son belirleme belirli kişiler tarafından çocuklara karşı işlenen suçlara ilişkindir. Bu belirlemeye göre, ... "çocuklara karşı üstsoy veya bunlar üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kimseler tarafından işlenen suçlarda çocuğun onsekiz yaşını bitirdiği günden itibaren işlemeye başlar.

TCK'nın 6. maddesinde (f. 1-b), çocuk, henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla fiilin işlendiği anda 18 yaşından küçük olan mağdurlara karşı işlenen suçlarda dava zamanaşımı süresi çocuğun 18 yaşını bitirdiği günden başlayacaktır. Bunun için çocuklara karşı işlenen suçun üstsoy tarafından veya çocuklar üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kimseler tarafından gerçekleştirilmiş olması gerekir. Böylece kanun koyucu çocuklar üzerinde etken olan kişilerin işlediği suçlarda çocuğun 18 yaşını bitirmesini öngöre-

¹³⁸ Koca-Üzülmez, s. 671; Önder, s. 788.

¹³⁹ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 611.

¹⁴⁰ 11. Ceza Dairesi, 25.03.2008, E. 2008/352, K. 2008/1731, www.kazanci.com (E.T. 02.02.2014)

¹⁴¹ Schönke/Schröder-Sternberg Lieben-Bosch, § 78 a, kn. 13.

rek, çocuğun bu kişilerin nüfuzundan kurtulmasını ve daha etkin takibat yapılmasını sağlamak istemiştir. Çocuklar, nüfuz ve etki altında olduğu dönemde kendilerine karşı işlenen suçlarla ilgili gerekli adımları atamayacağı için bu dönemde dava zamanasını sürelerinin bitmesini istemeyerek bu yönde bir düzenleme öngörmüştür¹⁴².

8. Kovuşturma Şartlarına Bağlı Suçlarda

Kovuşturma şartlarının gerçekleştiği tarih dava zamanasını süresinin belirlenmesinde dikkate alınmaz. Ceza Kanunumuzun 66. maddesinin 6. fıkrasındaki kurallar gereğince dava zamanasını süresinin işlemeye başladığı tespit edilir¹⁴³.

9. Dava Zamanasına İlişkin Özel Belirleme İçeren Suçlarda

Ceza Kanunumuz 66. maddenin 6. fıkrasındaki genel düzenlemenin dışında bazı suç tiplerinde dava zamanasını süresinin işlemeye başlamasına ilişkin özel düzenlemeler de yapmıştır. Bunlardan bir tanesi 230. maddenin 4. fıkrasında, diğeri ise 267. maddenin 8. fıkrasında düzenlenmiştir.

TCK'nın 230. maddesinin 6. fıkrasına göre, evli olmasına rağmen, başkasıyla evlenme işlemi yaptıran (f. 1), kendisi evli olmamakla birlikte, evli olduğunu bildiği bir kimse ile evlilik işlemi yaptıran (f. 2) ve gerçek kimliğini saklamak suretiyle bir başkasıyla evlenme işlemi yaptıran (f. 3) kişi hakkında dava zamanasını, evlenmenin iptali kararının kesinleştiği tarihten itibaren işlemeye başlamakta. Kanun koyucu, usulsüz evliliğin iptal davasının uzun sürebileceğini dikkate alarak dava zamanasını süresinin işlemeye başlayacağı zamanı özel olarak belirlemiştir (fikra gerekçesi). 230. maddenin ilk iki fıkrasında belirtilen hallerde evliliğin mutlak butlanla, 3. fıkrasında ifade edilen halde ise nispi butlanla sakat olduğu dile getirilmektedir. Evlilik butlanla sakat olduğundan kendiliğinden sona ermesi söz konusu olmayıp, ancak hakim kararıyla bu sonuç doğacaktır. Dolayısıyla bu zaman zarfında dava zaman aşımı süresi dolmuş olabilir. Ayrıca bu tür evlilikler yıllarca açığa da çıkmamış olabilir¹⁴⁴. Kanun koyucu bu süreler zarfında dava zamanasını süresinin dolmasını engellemek için sürenin evliliğin iptali kararının kesinleştiği tarihten itibaren işlemeye başlayacağını kabul etmiştir.

Ceza Kanunumuzun 267. maddenin 8. fıkrasında ise, iftira suçundan dolayı dava zamanasını süresinin mağdurun fiili işlemediğinin sabit olduğu tarihten başlayacağı hükme bağlanmıştır. İsnat edilen suç dolayısıyla yapılan kovuştur-

¹⁴² Çocuklara karşı işlenen suçlarla ilgili benzer düzenleme Fransa Ceza Usul Kanununun 7. maddesinin 3. fıkrasında bulunmaktadır. Ancak düzenleme daha sonra değiştirilerek belirli suçlarla sınırlı uygulama yapılması kabul edilmiştir. Bkz.: İçel-Sokullu Akıncı-Özgenç-Sözür-Mahmutoğlu-Ünver, s. 346; Taner, s. 79 ve dipnot 154.

¹⁴³ Önder, s. 789.

¹⁴⁴ Günay, s. 40.

ma sonucu hükmün kesinleşmesiyle iftiranın sabit olabileceği ve dolayısıyla takibata girişileceği açık olduğundan böyle bir hükme yer verilmesinin zorunlu olduğu fikra gerekçesinde ifade edilmiştir.

V. DAVA ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN DURMASI VE KESİLMESİ

A. Genel Olarak

Çalışmanın konusu dava zamanaşımı sürelerinin başlaması olmakla beraber durmada nedenin gerçekleşmesinden itibaren sürenin işlememesi, nedenin ortadan kalkmasından itibaren sürenin kaldığı yerden işlemeye devam etmesi, kesme durumunda ise kesme nedeninin ortaya çıktığı andan itibaren önceki sürenin yanması ve yeni baştan sürenin işlemeye başlaması nedeniyle bu başlıkların da incelenmesi uygun bulunmuştur. Bir başka ifadeyle belirtilen konular ve özellikle dava zamanaşımı sürelerinin kesilmesi sürenin başlamasıyla ilgili olduğundan yazılması gerektiği düşünülmüştür.

Ceza Kanunumuzun 67. maddesinde hem durma nedenlerine hem de kesme nedenlerine yer verilmiştir. Ancak Ceza Kanunumuz dışında başka kanunlarda da durma nedenlerine yer verildiği görülmektedir.

Durma ve kesme nedenleri birbirinden farklıdır. Dolayısıyla aynı zamanda uygulanmalarının mümkün olduğu ifade edilmektedir. Kesme nedeni ortaya çıkıp süre kesildiğinde, yeniden işlemeye başlayan sürenin durma nedeninin varlığı halinde duracağı belirtilmektedir. Ancak tersi durumda yani durma nedeni ortaya çıktığında kesme nedeninin bir etkisinin olmadığı, duran sürenin kesilemeyeceği dile getirilmektedir¹⁴⁵.

Şimdi dava zamanaşımının durması ve kesilmesi belirtilecektir.

B. Durması

Dava zamanaşımının durması 67. maddenin birinci fıkrasında düzenlenmiştir. Fıkra da durma nedenleri, soruşturma ve kovuşturma yapılmasının, izin veya karar alınması veya diğer bir mercide çözülmesinin sonucuna bağlı olması ve kanun gereğince kaçaklığa karar verilmesi olarak ifade edilmiştir. Ayrıca düzenlemede izin veya kararın alınmasına veya meselenin çözümüne veya kaçaklık kararı kaldırılincaya kadar dava zaman aşımı süresinin duracağı hükme bağlanmıştır. Bu hükümden nedenlerin olumlu sonuçlanması halinde veya kaçaklığın kaldırılmasına kadar dava zamanaşımını duracağı anlaşılmaktadır. İzin veya kararın alınması için başvurulmasıyla duran zamanaşımı izin veya kararın alınmasından itibaren süre tekrar kaldığı yerden işlemeye devam edecektir. İzin

¹⁴⁵ Önder, s. 790; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 936.

veya karar alınmamışsa hiç başvuru yapılmamış gibi dava zamanaşımı süresi hesaplanacaktır. Yüklenen suçun ispatı, ceza mahkemelerinden başka bir mahkemenin görev alanına giren bir sorunun çözümüne bağlı olduğu hallerde (CMK m. 218/1) mahkeme sorunun çözümü için bekletici mesele saymaya karar verdiği andan itibaren duran süre bekletici meselenin çözümlendiği itibaren kaldığı yerden devam edecektir¹⁴⁶. Yine CMK m. 247. madde gereğince kaçaklığa karar verildiğinde dava zamanaşımı duracak, bu kararın kaldırılmasından itibaren kaldığı yerden tekrar işlemeye başlayacaktır¹⁴⁷.

Ceza Kanunumuzun 67. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen durma dışında bazı kanunlarda da durma nedenleri öngörülmüştür. Bu kanunlardan bir Ceza Muhakemesi Kanunumuzdur. Ceza Muhakemesinde kamu davasının açılmasının ertelenmesi halinde erteleme süresince (CMK m. 171/4), hükmün açıklanmasının geri bırakılması durumunda denetim süresi içinde (CMK m. 231/8) ve uzlaşmada uzlaşma teklifinde bulunduğu tarihten itibaren uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en geç uzlaştırmacının raporunu düzenleyip Cumhuriyet savcısına verdiği tarihe kadar (CMK m. 253/21) dava zamanaşımı süresi işlemeyecektir. Yine çocuklar hakkında uygulanan bu müesseselerle ilgili olarak da Çocuk Koruma Kanununda erteleme (ÇKK m. 19) ve denetim süresince (ÇKK m. 23) zamanaşımı süresi işlememektedir. Yine Bankacılık Kanununun 165/1. maddesinde¹⁴⁸ dosyanın bilirkişiye tevdiinde, Askeri Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usulü Kanununun 20. maddesinde¹⁴⁹ ve 4473 sayılı Yangın, Yersarsın-

¹⁴⁶ Anayasanın 152/3. maddesine göre, Anayasa Mahkemesinin 5 içinde kararını vermesi, bu süre içinde karar verilmezse mahkemenin yürürlükteki kanun hükümlerine göre davayı sonuçlandırması gerekir. İşte 5 aylık sürede kararın verilmediği hallerde dava zamanaşımının durmasının nasıl uygulanacağı belirlemesinin yapılması gerekmektedir. Doktrinde 5 aylık süre içinde Anayasa Mahkemesi tarafından karar verilmezse durma kararının mahkeme tarafından kaldırılacağı ve bu andan itibaren dava zamanaşımının durmasının ortadan kalkacağı ifade edilmektedir: Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, Genel Hükümler, s. 742; Öztürk-Erdem, s. 504.

¹⁴⁷ Tüm bunlar için bkz.: Dönmezer-Erman, s. 276 vd.; Koca-Üzülmez, s. 673-675; Özbek-Kanbur-Doğan- Bacaksız-Tepe, Genel Hükümler, s. 740-743.

¹⁴⁸ m. 165/1, "Bu Kanununun uygulanması ile ilgili olarak, bu Kanunda ve diğer kanunlarda öngörülen suçlardan dolayı açılan ceza davalarında bilirkişi, raporunu dosyanın kendisine verildiği tarihten başlayarak üç ay içinde mahkemeye verir. Bu süre hâkim tarafından iki aya kadar uzatılabilir. Bu süre içerisinde de rapor mahkemeye verilmediği takdirde görev, ücret ödenmeksizin bilirkişiden alınır ve yeni bilirkişi atanır. Bilirkişilik görevi bu şekilde kendisinden alınan kişiler, bir yıl süreyle bu Kanun kapsamında hiçbir davada bilirkişi olarak atanamazlar. Bu kişiler, raporların süresinde verilmemesinin sebep olduğu masrafları ödemeye ve ayrıca beşyüz güne kadar adli para cezasına mahkûm edilirler. Dosyanın bilirkişiye tevdi tarihinde dava zamanaşımı süresi durur. Bilirkişinin raporunu mahkemeye verdiği tarihten itibaren bu süre kaldığı yerden işlemeye devam eder." hükmünü taşımaktadır.

¹⁴⁹ m. 20, "Er ve erbaşlar ile yedek subayların askere girmeden veya silâh altına çağrılmadan önce işledikleri yukarı haddi iki yıla kadar hapis cezasını gerektiren suçlara ait davalarda soruşturma ve kovuşturma işlemleri askerliklerini bitirmelerine kadar geri bırakılır. Türk Silâhlı Kuvvetlerinden çıkarmayı gerektiren suçlardan sanık yedek subaylar hakkında bu hüküm uygulanmaz.

tısı, Seylap veya Heyelan Sebebiyle Mahkeme ve Adliye Dairelerinde Ziyaa Uğrayan Dosyalar Hakkında Yapılacak Muamelelere Dair Kanununun 43. maddesinde¹⁵⁰ dava zamaşımını durduran neden düzenlenmiştir.

Kanun koyucu durma süresi konusunda 67. maddenin 1. fıkrasında herhangi bir belirleme yapmamıştır. Dolayısıyla doktrinde zamaşımının sınırsız olarak durabileceği belirtilmektedir¹⁵¹. Ancak TCK dışında durmaya ilişkin düzenleme yapan kanunlarda, genel olarak durma süresine ilişkin belirleme yapıldığı söylenebilir. Örneğin CMK'da yer verilen durma nedenlerinde sınırsız durma söz konusu değildir. Yine Anayasaya aykırılık için Anayasa Mahkemesine başvurulduğunda 5 aylık süre söz konusu olduğundan (AY m. 152/3 bu durumda da sınırsızlık söz konusu değildir. 4473 sayılı Kanununun 43. maddesinde de, dosyanın yok edilmesine veya kaybolmasına kasten sebebiyet verilmemiş olması hâlinde durma süresinin beş yıldan fazla olamayacağı belirtilerek durma süresine davranışın kasıtlı olmaması şartıyla sınır konulmuştur. Keza Bankacılık Kanununun 165. maddesinde belirtilen bilirkişiye başvurulma halinde bilirkişinin raporunu belirli süreler içinde vermesi gerektiği için sınırsız bir durma söz konusu olmayacaktır. Askeri Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usulü Kanununun 20. maddesinde de askerlik süresi sınır olarak getirilmiştir.

Dava zamaşımının durmasının iştirak halinde işlenen suçlarda tüm katılanlar için geçerli olduğu belirtilmektedir. Ancak bunun için davaların ayrılması gerektiği ifade edilmektedir¹⁵².

Savaş hâlinde, silâh altında bulunan veya silâh altına çağrılan bütün asker kişiler aleyhine adliye mahkemelerinin görevine giren suçlardan aşağı haddi beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektirenler hariç olmak üzere, şüpheli veya sanık buldukları diğer suçlara ait soruşturma ve kovuşturma işlemleri barışa veya askerliklerinin bitimine kadar geri bırakılır.

Savaş hâlinde, aşağıda yazılı suçlar hariç olmak üzere, askerî mahkemenin görevine giren asker kişiler hakkındaki suçlara ait soruşturma ve kovuşturma işlemleri, barışa veya askerliklerinin bitimine kadar geri bırakılır. Ancak teşkilâtında askerî mahkeme kurulan kıt'a komutanı veya askerî kurum amiri askerî menfaat ve zorunluluklar karşısında geri bırakma hükümlerinin uygulanmamasını askerî savcıdan isteyebilir:

A) Aşağı haddi beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar.

B) Askerî Ceza Kanununun 3'üncü babının birinci, üçüncü (63'üncü maddesinin birinci fıkrası ile 76 ve 77'nci maddeleri hariç), dördüncü, beşinci (82, 83, 84, 95'inci maddeleri hariç), yedinci fasıllarında yazılı suçlar.

C) Askerî Ceza Kanununun 130, 131 ve 137'nci maddelerinde yazılı suçlar.

Geri bırakma süresi içinde zamaşımı işlemez." düzenlemesini içermektedir.

¹⁵⁰ m. 43, "Bir doğal veya sosyal felaket nedeniyle ya da başka herhangi bir sebeple belgelerin yok olması veya kaybolması hâlinde dava zamaşımı süresi dosya kovuşturma işlemlerine devam edecek ölçüde tamamlanuncaya kadar işlemez. Ancak, dosyanın yok edilmesine veya kaybolmasına kasten sebebiyet verilmemiş olması hâlinde bu durma süresi beş yıldan fazla olamaz." hükmünü düzenlemektedir.

¹⁵¹ Dönmezer-Erman, s. 279; Öztürk-Erdem, s. 504; Zafer, s. 570.

¹⁵² Dönmezer-Erman, s. 279; Zafer, s. 570; Demirbaş, s. 724.

C. Kesilmesi

Dava zamanaşımının kesilmesi Ceza Kanunumuzun 67. maddesinin 2, 3 ve 4. fıkralarında düzenlenmiştir. 2. fıkrada kesen nedenler, 3. fıkrada kesilmenin ne anlama geldiği, 4. fıkrada ise kesilme durumunda dava zamanaşımı süresinin ne kadar uzayacağı ifade edilmiştir.

Kesilme nedenleri 2. fıkrada sınırlı şekilde sayılmıştır. Bunlar, bir suçla ilgili olarak şüpheli veya sanıklardan birinin savcı huzurunda ifadesinin alınması veya sorguya çekilmesi, şüpheli veya sanıklardan biri hakkında tutuklama kararının verilmesi, suçla ilgili olarak iddianame düzenlenmesi, sanıklardan bir kısmı hakkında da olsa, mahkûmiyet kararı verilmesi olarak hükme bağlanmıştır. Düzenlemeden iştirak halinde işlenen suçlarda ortaklardan biri için dava zamanaşımının kesilmesinin diğer ortakları da etkileyeceği anlaşılmaktadır. Yani onlar için de dava zamanaşımı süresi kesilir¹⁵³. Düzenlemeden çıkan diğer bir durum da hangi suçla ilgili dava zamanaşımı söz konusuysa o fiille ilgili yapılan işlemlerin süreyi keseceğidir. Bu durum fıkrada bir suçla ilgili olarak ifadesiyle belirtilmiştir.

İfade alma savcı ve kolluk işlemi olmakla beraber 67. maddede yalnızca savcı tarafından yapılan ifade alma işleminin dava zamanaşımını keseceği belirtilmiştir. Dolayısıyla kolluk tarafından şüphelinin ifadesinin alınması dava zamanaşımını kesmeyecektir. Hakim tarafından şüphelinin sorgulanması ve mahkeme tarafından sanığın sorgulanması durumunda ise dava zamanaşımı tüm suça katılanlar için kesilecektir.

Dava zamanaşımını kesen diğer durum tutuklama kararıdır. Tutuklama kararı şüpheli veya sanığın hazır bulunduğu durumda hakim veya mahkeme kararıyla kişinin özgürlüğünün kısıtlanmasıdır. Dolayısıyla bunun dışındaki hallerde (örneğin yakalama emrinin düzenlenmesinde) dava zamanaşımı kesilmeyecektir. Kararın verilmesi yeterli olup infaz edilmesine gerek yoktur¹⁵⁴. Tutuklama kararı Ceza muhakemesi Kanunumuz uyarınca değerlendirilecektir. Kural huzurda tutuklama olmakla birlikte yurt dışında bulunan kaçaklarla ilgili olarak da gıyapta tutuklama kararının verilmesi kabul edilmiştir (CMK m. 248/5). Dolayısıyla her iki halde de dava zamanaşımı süresi kesilecektir¹⁵⁵.

¹⁵³ Doktrinde de kanunda açık belirleme olmamakla beraber diğer ortaklar için de dava zamanaşımı süresinin kesileceği kabul edilmektedir: Öztürk-Erdem, s. 503; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 946; Zafer, s. 574; Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, Genel Hükümler, s. 748, 749; Demirbaş, s. 728. Dava zamanaşımı süresinin kesilmesinde nesnel ölçütün esas alındığı, kanunda belirtilen nedenlerin suçla ilgili kesme sağladığına ilişkin olarak Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 839.

¹⁵⁴ Öztürk-Erdem, s. 502; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 944.

¹⁵⁵ Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, Genel Hükümler, s. 746; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 943. Tutuklamamın huzurda olması gerektiği gerekçesiyle aksi düşünce için bkz.: Öztürk-Erdem, s. 502.

İddianame düzenlenmesi de dava zamanaşımını kesmektedir. Kanun koyucu iddianamenin düzenlenmesini kullanmakla beraber doktrinde salt iddianamenin düzenlenmesinin yeterli olup olmadığı noktasında farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı yazarlar zamanaşımının kesilmesi için iddianamenin düzenlenmesinin yeterli olduğunu, mahkeme tarafından kabul edilmesinin gerekmediğini kabul etmektedirler¹⁵⁶. Ancak bu görüşteki yazarlardan bazıları iddianamenin düzenlenmiş ve mahkemeye verilmiş olması gerektiğini de dile getirmektedirler¹⁵⁷. Dava zamanaşımının kesilmesi konusunda iddianamenin iadesiyle ilgili belirleme yapan yazarlar da bulunmaktadır. Bu görüşe göre kural iddianamenin kabul edilmiş olması kaydıyla düzenlendiği tarihte (mahkeme kalemine kaydedildiği tarihte) dava zamanaşımı kesilecektir¹⁵⁸. Aynı şekilde iddianamenin iadesi kararına itiraz edilir ve itiraz sonucunda iade kararı kaldırılırsa dava zamanaşımı iddianamenin düzenlendiği tarihte kesilir. Buna karşılık iade üzerine eksiklikler tamamlanır ve tekrar mahkemeye gönderilip kaydı yapılarak kabul edilirse iddianamenin ikinci düzenleme tarihinde dava zamanaşımı kesilecektir¹⁵⁹. Bazı yazarlar ise hukuki sonuç doğurması için iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesi gerektiğini, dolayısıyla iddianamenin kabulüyle dava zamanaşımının kesileceğini benimsemektedirler¹⁶⁰. Kanunumuzun düzenlemesinin açık olması nedeniyle iddianamenin düzenlenmesiyle dava zamanaşımının kesileceğini kabul ediyoruz. İddianamenin kabul edilmiş olmasının gerekmediği 67. maddenin 2. fıkrasından anlaşılmaktadır. Ancak iddianamenin düzenlenmesinden bahsedilebilmesi için mahkemeye verilmiş olması gerektiği de belirtilmelidir.

Dava zamanaşımını kesen diğer bir neden de sanıklardan bir kısmı hakkında da olsa, mahkûmiyet kararı verilmesidir. Bu durumda tüm ortaklar için dava zamanaşımı kesilecektir. Hükmün dava zamanaşımını kesmesi için mahkûmiyet hükmünün kesinleşmemiş olması gerekir. Zira kesinleşmeden itibaren artık ceza zamanaşımı söz konusu olacaktır. Bozma kararından sonra mahkemenin verdiği direnme kararı ve bozmaya uyararak verdiği karar eğer mahkûmiyet kararı ise yine dava zamanaşımı süresi kesilecektir¹⁶¹.

Yukarıda belirtilen nedenlerden herhangi bir gerçekleştiğinde dava zamanaşımı kesilir, o zamana kadar geçmiş süreler yanar ve süre yeni baştan işleme-ye başlar. Dava zamanaşımını kesen birden fazla nedenin bulunması halinde,

¹⁵⁶ Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, Genel Hükümler, s. 746; Centel-Zafer-Çakmut, s. 752; Demirbaş, s. 726.

¹⁵⁷ Koca-Üzülmez, s. 677; Zafer, s. 573.

¹⁵⁸ Bu belirlemeyle aynı yönde görüş için bkz.: Öztürk-Erdem, s. 502.

¹⁵⁹ Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 944, 945.

¹⁶⁰ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 841.

¹⁶¹ Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe, Genel Hükümler, s. 747; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 945.

zamanaşımı süresi son kesme nedeninin gerçekleştiği tarihten itibaren yeniden işlemeye başlar (TCK m. 67/3). Aynı nedenin birden fazla gerçekleşmesine ilişkin bir belirleme ise kanunumuzda yer almamaktadır. Bu konuda Ceza Kanunumuzda belirleme yapılması daha doğru olacaktır. Doktrinde aynı nedenin tekrarlanması halinde kesme nedeninin ilk gerçekleşme tarihi esas alınarak dava zamanaşımı süresinin hesaplanması gerektiği görüşü savunulmaktadır¹⁶².

Dava zamanaşımının kesilme halinde, zamanaşımı süresi ilgili suça ilişkin olarak Kanunda belirlenen sürenin en fazla yarısına kadar uzayacaktır (TCK m. 67/4). Dava zamanaşımını kesen ne kadar neden gerçekleşirse gerçekleşsin en fazla yarı oranında uzama söz konusu olacaktır. Örneğin yirmi yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasını gerektiren suçlarda dava zamanaşımı süresi en fazla 30 yıl olacaktır.

67. maddede belirtilen nedenlerin kesme etkisini doğurabilmesi için hukuken geçerli işlemler olması gerektiği ifade edilmektedir¹⁶³.

SONUÇ

Dava zamanaşımı süreleri, suçların kanunda öngörülen ceza miktarlarına göre belirlenmiştir. Dava zamanaşımının dolması durumunda güvenlik tedbirlerine hükmedilip hükmedilmeyeceğine ilişkin bir belirlemeye Ceza Kanunumuzda yer verilmemiştir. Yer verilmesinin ortaya çıkması muhtemel sorunlar açısından faydalı olabileceği söylenebilir. Ancak Ceza Kanunumuzda güvenlik tedbirlerine ilişkin belirleme yapılmamasının bir sorun teşkil etmeyeceği kanaatindeyiz. Zira dava zamanaşımı dolduğunda dava açılması ve davaya devam edilmesi imkanı ortadan kalktığından failin mahkum olması ya da suçu işlediği tespitinin yapılması söz konusu olmayacak, dolayısıyla da güvenlik tedbirine hükmedilmesi mümkün olmayacaktır.

Dava zamanaşımı süreleri fiili işlediği tarihte 12 yaşını bitirmiş çocuklar ve yetişkinler için geçerlidir. Fiili işlediği esnada 12 yaşını bitirmemiş çocuklarla ilgili dava zamanaşımı süreleri uygulanmayacaktır. 12 yaşını bitirmiş çocuklar hakkında ise, aksine belirleme olsa da dava zamanaşımı sürelerinin uygulanması için ceza sorumluluklarının bulunup bulunmamasının önemli olmadığını ifade etmek istiyoruz. Ancak çocuklar hakkında uygulanacak dava zamanaşımı süreleri yetişkinlerden daha az kabul edilmiş, kanunda öngörülen sürelerin çocuklar hakkında indirilerek uygulanması hükme bağlanmış, böylece çocuklara ilişkin davaların gecikmeksizin sonuçlandırılmasını öngören uluslararası sözleşmelere uygunluk sağlanmıştır.

¹⁶² Zafer, s. 572; Centel-Zafer-Çakmut, s. 752. Ayrıca bkz.: Taner, s. 104 vd.

¹⁶³ Centel-Zafer-Çakmut, s. 752; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s. 944 (yoklukla sakat olan işlemlerde). Ayrıca bkz.: Demirbaş, s. 727.

Dava zamanasını süreleri hüküm kesinleşinceye kadar uygulanması mümkün olan sürelerdir. Ancak kanun koyucu yeniden yargılamanın mümkün olduğu hallerde dava zamanasını süresinin yeni baştan işlemeye başlayacağını belirterek kesinleşmeden sonra da uygulanmasını kabul etmiş, ancak daha önce geçen dava zamanasını sürelerinin göz önüne alınmasını kabul etmemiştir. Doktrinde farklı belirlemeler olmakla birlikte kanun koyucunun bu noktadaki iradesinin açık olduğu anlaşılmaktadır.

Kanun koyucu dava zamanasını sürelerinin işlemeye başlamasıyla ilgili olarak yaptığı düzenlemede bazı suç türlerine, işleniş şekillerine ve mağdurun yaşına göre belirleme yapmıştır. Düzenlemede tamamlanmış suçlarda suçun işlendiği gün ibaresinin kullanılması yerine, tereddüt ortaya çıkmaması için Kabahatler Kanunundaki gibi bir düzenleme yapılmasının daha uygun olacağını düşünüyoruz.

Doktrinde zamanasının başlamasıyla ilgili belirlemelerde hareketin veya neticenin gerçekleştiği zamanın neyi ifade ettiğine ilişkin belirleme yapılmaktadır. Bu incelemede bunlar irdelenmiştir. Dava zamanasını süreleri, sırf hareket suçlarında hareketin tamamen sona ermesinden, neticeli suçlarda ise neticenin tamamen gerçekleşmesinden itibaren başlayacaktır. Menfaat bir seferde değil de farklı zamanlarda sağlanıyorsa en son menfaatin sağlandığı andan itibaren süreler işlemeye başlayacaktır. Neticeli suçlarda yargılamanın sona ermesinden sonra neticenin gerçekleşmesi durumunda yeni bir dava zamanasını süresi başlamayacak, yeniden yargılama yapılması mümkün olmayacaktır. Doktrindeki aksine belirlemeyi kabul etmemekteyiz.

Netice sebebiyle ağırlaşan suçlarda, ağır veya başka netice temel suç tipine ilişkin dava zamanasını süresi dolduktan sonra gerçekleşmiş olsa bile dava zamanasını süresi söz konusu ağır veya başka netice gerçekleştiği andan itibaren başlayacaktır. Çünkü temel suç tipine neden olan hareket netice sebebiyle ağırlaşan suça da neden olmakta, dolayısıyla da hareketin yapıldığı zaman temel suç tipine ilişkin dava zaman aşımı süresi yeni işlemeye başlayacağından dolması da söz konusu değildir. Buna karşılık öncüllü suçların söz konusu olduğu hallerde, ikinci fiilden dolayı failin cezalandırılabilmesi için ikinci fiilin öncül suçun dava zamanasını süresi dolmadan işlenmesi gerekir. Aksi takdirde cezalandırılma imkanı ortadan kalkan bir suçtan sonra işlenen fiilin, bu suça bağlı olarak cezalandırılması söz konusu olacaktır.

Suçların içtimasında, zincirleme suçlarda dava zamanasını süresinin ne zaman işlemeye başlayacağı gerek doktrinde gerek uygulamada önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bize göre zincirleme suçlarda her bir suç için zamanasını süresinin ayrı ayrı belirlenmesi ve her bir suç için dava zamanasını süresinin en son suçun işlendiği günden itibaren başlatılması gerekir. Bu belirleme hem kanunun düzenleniş şekline, hem yaş küçüklüğünde işlenen suçlara

ilişkin dava zamanaşımı sürelerinin göz önüne alınmasına neden olacak hem de dava zamanaşımı süresinin uygulanmayacağı kabul edilen yurt dışında işlenen suçlar ile ülkede işlenen suçlar arasında zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasının söz konusu olduğu hallerde yurt dışında işlenen suçların dava zamanaşımına uğramaması (kanunun düzenlemesine uygun olarak) sonucunu doğuracaktır.

Objektif cezalandırılabilme şartlarında, suçun işlendiği yerde olduğu gibi dava zamanaşımı süresinin başlaması açısından da şartın gerçekleşmesinin önem taşıdığını kabul ediyoruz.

Mağdur çocuklara karşı belirli kişiler tarafından işlenen suçlarda dava zamanaşımı süresinin çocuğun 18 yaşından itibaren başlayacağına ilişkin düzenleme doktrinde eleştirilse de Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesine uygun nitelik taşımaktadır.

Dava zamanaşımı süresini kesen nedenlerden biri gerçekleştiğinde dava zamanaşımı süresi en fazla yarısı oranında uzamaktadır. Dava zamanaşımını durduran nedenlerde durmanın ne kadar süreceği noktasında Ceza Kanunumuzda sınır kabul edilmemişken kesme nedenlerinde uzamanın ne miktara kadar olacağı 67. maddede açıkça hükme bağlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Berrin, "Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması", Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Yıl 2013, C. 19, S. 2, s. 543, 544.
- Akbulut, Berrin, "Zincirleme Suça İlişkin Özel Belirlemeler Hakkında Bazı Tespitler", Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi, Mayıs-Haziran 2010, S. 69-70, s. 149-151.
- Akbulut, Berrin, Türk Ceza Kanunu ile Kabahatler Kanununun Genel Hükümlerinin Yaptırım Hükümleri Dışında Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Ankara 2010.
- Aktaş, Yusuf, Ceza Davalarında Yasa Yolları, Zamanaşımı ve Süreler, İstanbul 1979.
- Artuk, Mehmet Emin-Alşahin, Mehmet Emin, "Objektif Cezalandırılabilme Şartı ve Zamanaşımı", Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Yıl 2013, C. 19, S.2, s. 31, 32.
- Artuk, Mehmet Emin-Gökçen, Ahmet-Yenidünya, A. Caner, Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Yeniden Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, Ankara 2013.
- Artuk, Mehmet Emin-Gökçen, Ahmet-Yenidünya, Caner, Ceza Hukuku Özel Hükümler, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 13. Baskı, Ankara 2013.
- Bock, Dennis, "Die strafrechtliche Verfolgungsverjährung", online.beck.de/?vpath=bibdata/zeits/jus/2006/cont/jus.2006.12.1.htm&pos=24&hlwords=DENN%26%23304%3bS%3%90DENN%4%b0S%3%90BOCK%3%90+dennis%2cbock+%3%90+dennis+%3%90+bock+%3%90+dennisbock+#xhlhit (E.T.14.07.2014)
- Bozdoğan Akbulut, Berrin, "Rüşvet Suçları", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Milenyum Armağanı, 2000, C. 8, S. 1-2, s. 646.
- Centel, Nur-Zafer, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10. Bası, İstanbul 2013.
- Centel, Nur-Zafer, Hamide-Çakmut, Özlem, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 7. Bası, İstanbul 2011.
- Demirbaş, Timur, Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Güncellenmiş 9. Baskı, Ankara 2013.
- Dönmezer, Sulhi-Erman, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım (C. III), Yeniden Gözden Geçirilmiş 12. Bası, İstanbul 1997.
- Eker, Hüseyin, Açıklamalı-İçtihatlı Hırsızlık Suçları, Ankara 2013.
- Erem, Faruk-Danışman, Ahmet-Artuk, Mehmet Emin, Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Tümüyle Gözden Geçirilmiş 14. Baskı, Ankara 1997.
- Erman, Sahir-Özek, Çetin, Ceza Hukuku Özel Bölüm, Kamu İdaresine Karşı İşlenen Suçlar, İstanbul 1992.
- Gökçen, Ahmet, "Türk Ceza Hukukunda Zamanaşımı", s. 3, www.akader.info/KHUKA/2004_mart/2.htm (E.T. 9 Kasım 2009).
- Günay, Erhan, Uygulamalı-Örnekli Dava ve Ceza Zamanaşımı, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara 2008.
- Hafizoğulları, Zeki-Özen, Muharrem, Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Ankara 2011.
- Heinz, Wolfgang, (Çev.: Mustafa Ruhan Erdem), "Çocuk ve Genç Suçluluğu-Ceza yasa Koyucusunun Harekete Geçmesini mi Bekliyor?", Çocuklar ve Suç-Ceza, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi, Ankara 2005, s. 274.

- İçel, Kayıhan, Suçların İctimai, İstanbul 1972.
- İçel, Kayıhan-Sokullu Akıncı, Füsün-Özgenç, İzzet-Sözüer, Adem, Mahmutoğlu, Fatih S.-Ünver, Yener, İçel Yaptırım Teorisi, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş İkinci Bası, İstanbul 2002.
- Jescheck, Hans-Heinrich-Weigend, Thomas, Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil, Fünfte Auflage, Berlin 1996.
- Koca, Mahmut-Üzülmez, İlhan, Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Ankara 2013.
- Kunter, Nurullah, "İki Çeşit Cezayı Gerektiren Suçlarda Dava Zamanaşımı Süresinin Hesaplanması", İÜHFM, 1947, C. XIII, S. 2, s. 1224-1230.
- Lackner, Karl- Kühn, Kristian, StGB Strafgesetzbuch mit Erläuterungen, 21., neubearbeitete Auflage, München 1995.
- Önder, Ayhan, Ceza Hukuku, Genel Hükümler (C. II-III), İstanbul 1992.
- Özbek, Veli Özer-Kanbur, M. Nihat-Doğan, Koray- Bacaksız, Pınar-Tepe, İlker, Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Güncellenmiş ve Geliştirilmiş 4. Baskı, Ankara 2013.
- Özbek, Veli Özer-Kanbur, M. Nihat-Bacaksız, Pınar-Doğan, Koray-Tepe, İlker, Türk Ceza Hukuku, Özel Hükümler, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı Ankara 2014.
- Özgenç, İzzet, Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar, Ankara 2002.
- Özgenç, İzzet, Suç Örgütleri, Ankara 2011.
- Özgenç, İzzet, Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 9. Bası, Ankara 2013.
- Öztürk, Bahri-Erdem, Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, Ankara 2012.
- Sancar, Türkan Yalçın, Mütessesil Suç, Ankara 1995.
- Schönke, Adolf-Schröder, Horst, Strafgesetzbuch, Kommentar, mitkommentiert von Lenckner, Theodor-Cramer, Peter-Stree, Walter, 28., neubearbeitete Auflage von Eser, Albin-Heine, Günter-Perron, Walter- Sternberg Lieben, Detlev-Eisele, Jörg-Bosch, Nikolaus-Hecker, Bernd-Kinzig, Jörg, unter Mitarbeit von Schittenhelm, Ulrike, München 2010.
- Soyaslan, Doğan, Ceza Hukuku, Genel Hükümler, Güncelleştirilmiş 5. Baskı, Ankara 2012.
- Taner, Fahri Gökçen, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Ankara 2008.
- Taşdemir, Kubilay, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Ankara 2011.
- Tekin, Uğur, "Ceza Yargılamasında Avrupa'daki Yeni Uygulamalar", Çocuklar ve Suç-Ceza, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi, Ankara 2005, s. 491.
- Tezcan, Durmuş-Erdem, Mustafa Ruhan-Önok, Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 10. Baskı, Ankara 2013.
- Toroslu, Nevzat, Ceza Hukuku, Genel Kısım, Ankara 2014.
- Tröndle, Herbert-Fischer, Thomas, Strafgesetzbuch und Nebengesetze, 53. Auflage, München 2006.
- Yurtcan, Erdener, Kesin Hükümün Ceza Muhakemesini Önleme Etkisi, İstanbul 1973.
- Zafer, Hamide, Ceza Hukuku, Genel Hükümler, TCK m. 1-75, Ders Kitabı, 3. Bası, İstanbul 2013.